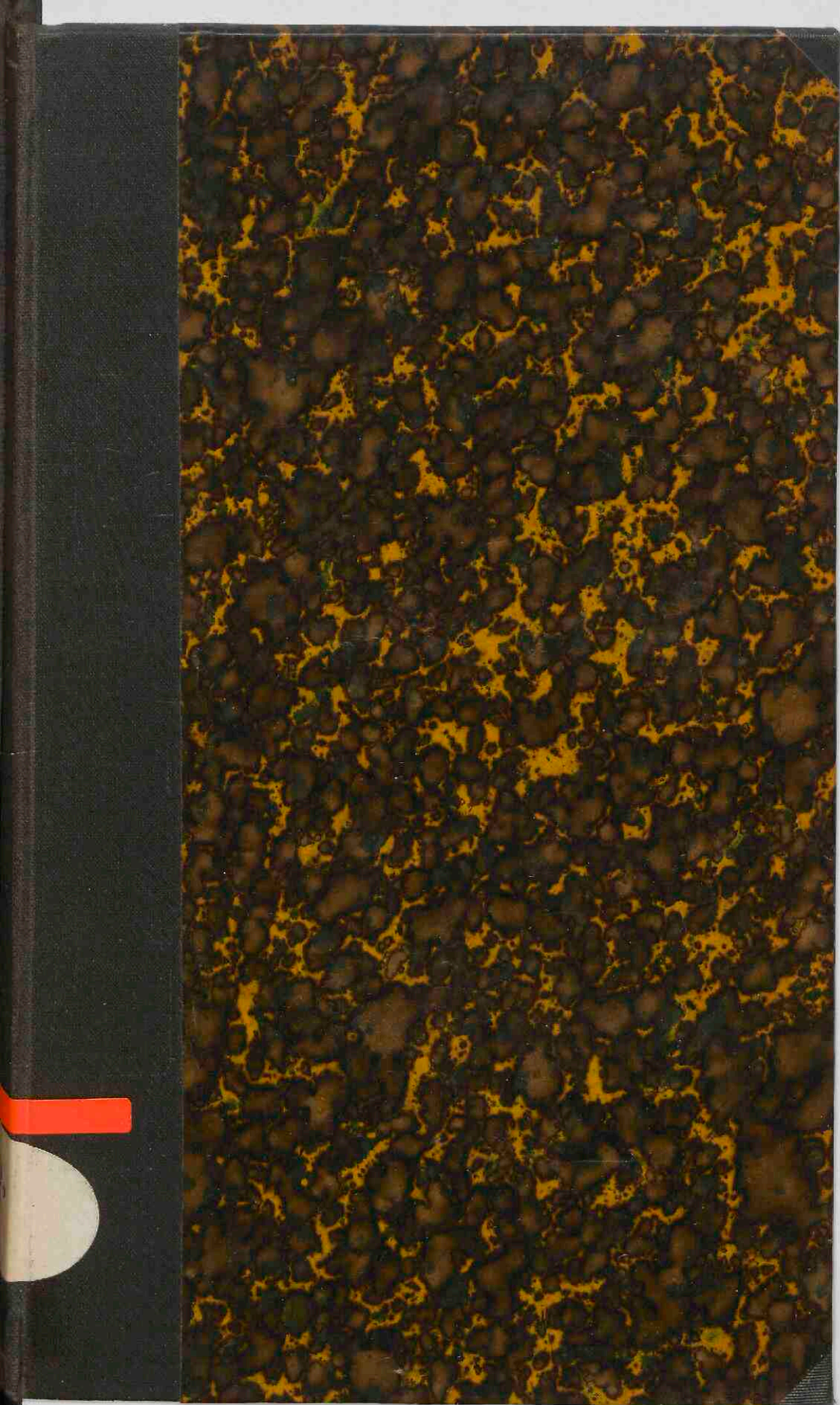

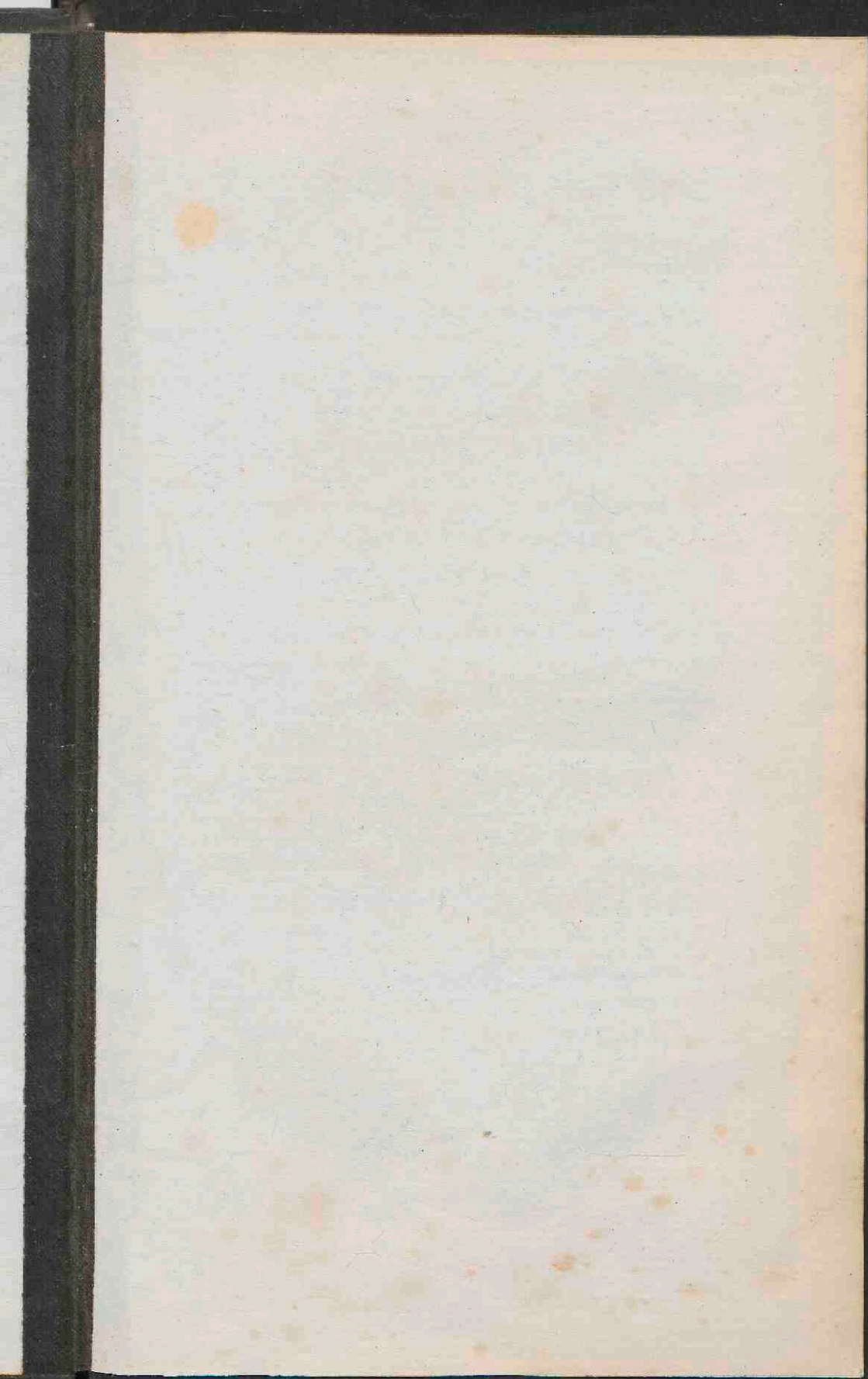

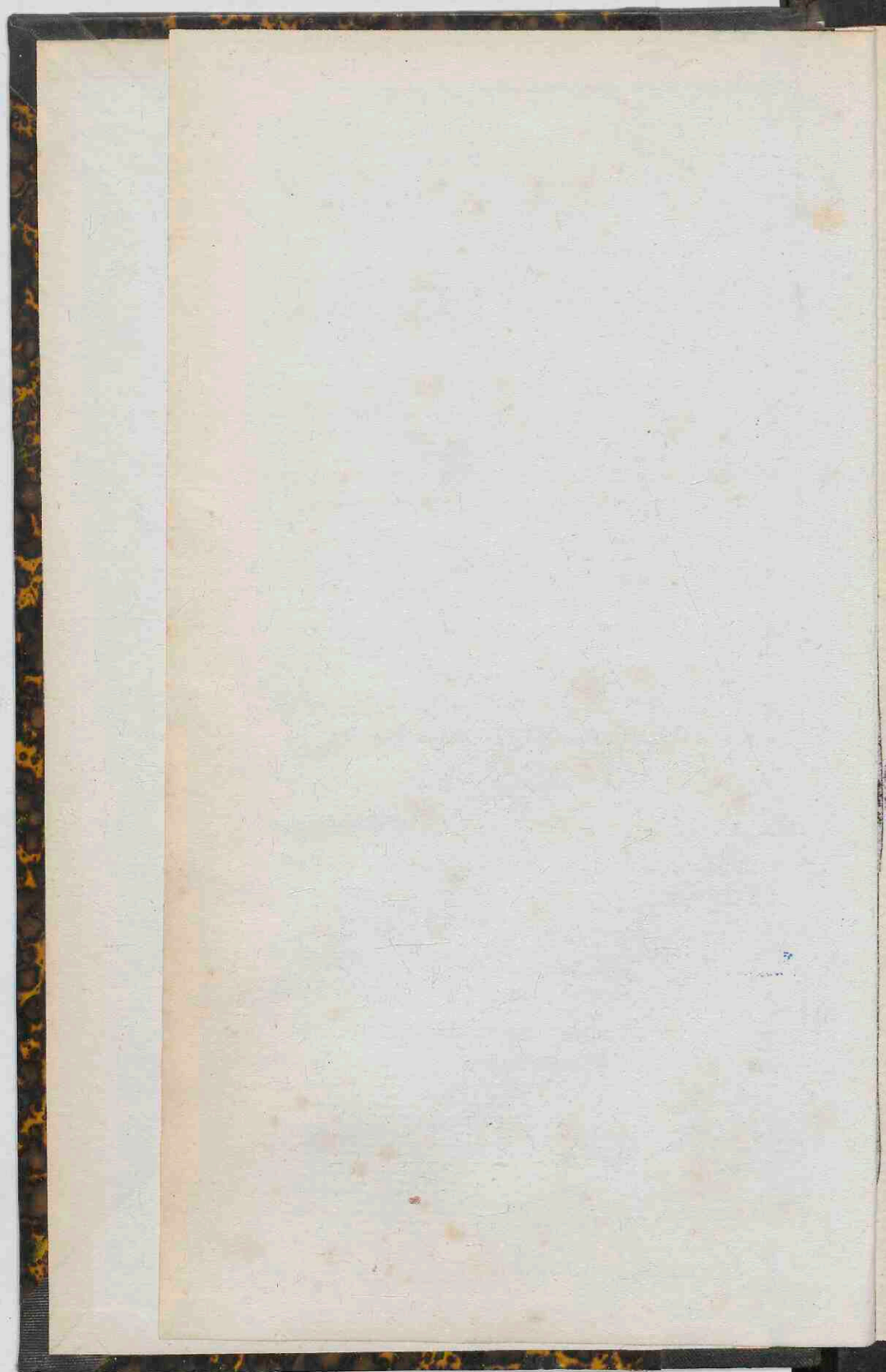
**Eenige aanmerkingen op de onlangs uitgegevene
Waarnemingen van den heer J.E. Lijklama à Nijëholt, j.u. & m.
dr. te IJsselstein, wegens eene inënting der koe- en kinder-
pokken in het zelfde kind**

<https://hdl.handle.net/1874/236129>

180,
E
51

D 1222.
180.E.51.

E E N I G E
A A N M E R K I N G E N

O P D E

ONLANGS UITGEGEVENE
W A A R N E M I N G E N

V A N D E N H E E R

J. E. LYKLAMA à NYËHOLT,

J. U. et Med. Doctor, te Ysfelstein.

WEGENS EENE INËNTING DER KOE-
EN KINDERPOKKEN IN HET
ZELFDE KIND.

D O O R

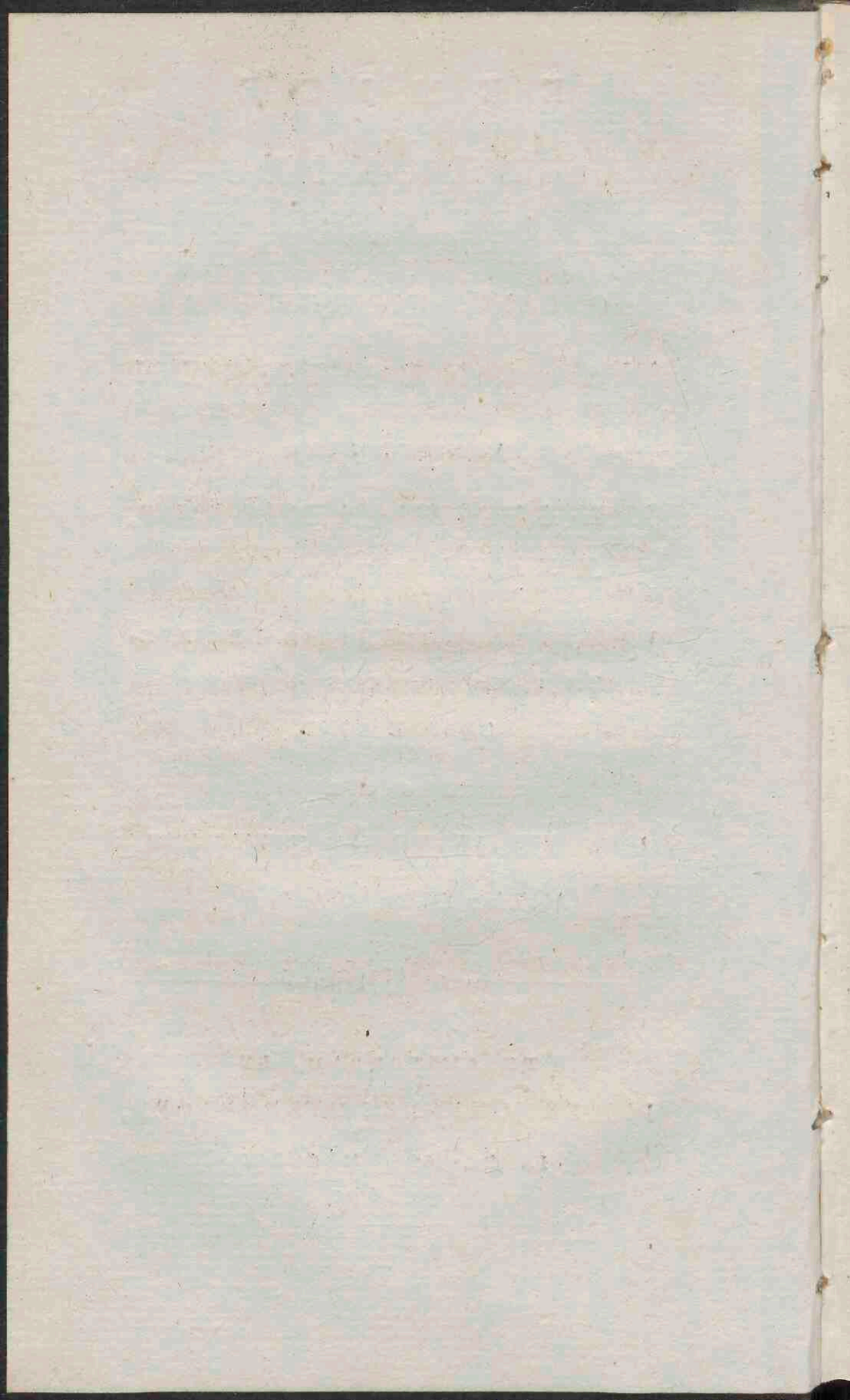
PHOEBUS HLTZERUS THEM MEN,

Medicina Doctor, te Amsterdam.

TE AMSTERDAM, BY

PIETER JOHANNES UYLENBROEK,

IN DE NES. MDCCCIII.

VOORBERICHT.

Geen schryfsucht, veel min een' oogmerk om roem te willen verwerven, hebben my aangespoord deeze weinige bladen myne Stad. en Landgenooten aantebieden. — Menschlievendheid te betrachten en de waarheid hulde te doen zyn de eenige dryfveeren, die my de pen deden opratten, om hen myne aanmerkingen wegens een onlangs uitgekomen blad van den heer LYKLAMA à NYËHOLT, geneesheer te Ysfelstein, mede te deelen.

De kinderziekte thans te Amsterdam meer en meer beginnende te woeden, en een aantal kinderen zedert kort het slachtoffer van deeze ziekte geworden zynde, heeft menig ouder aangespoord, om tot de zo heilzaame inënting der koepok, als een onfeilbaar middel tegen de besmetting der kinderziekte, over te gaan, terwijl die zelfde ouders

nimmer tot de inënting der waare kinderziekte, wegens bezwaaren, die zy by zichzelven hieromtrent gemaakt hadden, konden besluiten: zy echter geen genoegzaame belezenheid bezittende, veel minder gelegenheid gehad hebbende, om het be-loop der koepok-inënting, door genoegzaame ondervinding gestaafd, by te wonen, wierden door dit blad van Dr. LYKLAMA à NYËHOLT zodanig afgeschrikt, dat zommigen hun voorneemen hebben achterwege gelaaten, en anderen het zelve nog voor eenigen tyd hebben uitgesteld, waaronder een huisgezin my bekend is, het welk, schoon vast bepaald om drie. hunner kinderen weldra de koepok te laten inënten, door het genoemde blad aan 't uitstellen daarvan geraakt is, en waarvan een dier kinderen thans, helaas! alleräktigst door de natuurlyke kinderziekte is aangetast, en mooglyk daardoor zyn leven verliezen zal, daar het door de inenting der koepok van de besmetting deezer vernielende kinderpest zeker bevryd zoude gebleven zyn.

Door de gantsche waereld by beschaafde, ja zelfs

zelfs hier en daar by onbeschaafde volken, heeft men dit Godlyk geschenk der Voorzienigheid reeds als den grootsten zegen voor het menschdom met dankbaare harten ontvangen, en daarvan gebruik gemaakt. — Ook in ons land heeft men niet alleen in de meeste Steden deeze inënting in zwang gebragt, maar zelfs in het eenvoudige Drenthe, en in de Noord-Hollandsche dorpen, waar het vooroordeel tegen de inënting der kinderziekte nog geweldig heerschte, en waar de menschen niet ligt van hunne oude gewoonten en vooroordeelen af te brengen zyn, heeft het spreekend bewys deezer heilsaame uitvinding dezelve echter doen overreden, dat zy dit behoedmiddel, om de kinderpest tegen te gaan, niet hebben mogen van de hand wyzen: by honderden van menschen word daar niet alleen door artzen en wondärtzen, maar door andere menschlievende verlichte, mannen de koepok-inënting dagelyks in 't werk gesteld, en is altyd nog met het gewenschte gevolg bekroond geworden. — Ja, dezelve wint overal van dag tot dag meer veld. — Tot myn leedweezen moet ik echter bekennen, dat men in het zo ver-

licht Amsterdam hieromtrent nog verre achteruit is, daar deeze heilzaame kunstbewerking slechts door eenige weinige geneesheeren en door my hier met yver word doorgezet; echter is het te hoopen, dat hieromtrent de fakkel der waarheid eindelyk ook deeze groote koopstad zodanig mag verlichten, dat elk van dit behoedmiddel, waartegen niets op vaste gronden steunende is in te brengen, als de grootste ontdekking, die mischien immer tot heil van het menschedom gedaan is, gebruik mag maaken.

INLEIDING.

TOEN ASCLEPIADES, te *Rome*, in zommige ziekten, den wyn als een der allerheilzaamste geneesmiddelen aanpreeft, en zyne lyders denzelven, in plaats van eene menigte toen in zwang zynde artzennymiddelen, in veele gevallen ingaf, stonden niet alleen alle geneesheeren tegen hem op, maar geheel *Rome* beschouwde hem als een' windmaker, die door ongehoorde en zo zeer met het algemeen gevoelen slydende nieuwigheden het menschedom veel onheil en rampen onvermydlyk moest toebrengen; doch deeze scherpsziende geneesheer, die door APULEJUS en anderen naast HIPPOCRATES voor den grootsten arts der oudheid gehouden is, overwon weldra, door blykbaare proefbewyzen zynere oplettendheid by het ziekbed, en door het nut van zyn nieuw geneesmiddel, de zo zeer ingewortelde

volksvooroordeelen , en wierd eindelyk de voortreffelykste geneeskundige vraagbaak van geheel *Rome* , en verwierf de algemeene achting zyner stad- en tydgenooten. — Een aaneenschakeling van eeuwen is 'er vervolgens verlopen , voor men het zo zeer aangeprezen eenvoudige , doch krachtdadig geneesmiddel van ASCLEPIADES in ziekten , waar hy het reeds met zo veel nut gegeven had , de lyders toediende , totdat eindelyk de groote SYDENHAM , en bovenal , in de laatste eeuw , BOERHAAVE , PRINGLE , HUXHAM , en hunne navolgers , deezen weg wederom zyn ingeflagen , en door hun voorbeeld duizenden van lyders gered en genezen hebben.

Toen tagtig jaar geleden dat letterkundig sieraad der Engelsche kunne , LADY MONTAGUE , voor 't eerst uit Turkyen in Engeland de inënting der kinderziekte aan de hand gaf , en dezelve op haar voorbeeld door eene menigte verlichte mannen tot behoud van hun dierbaar kroost met het allerge-wenscht gevolg in 't werk gesteld wierd , was het vooroordeel hiertegen zodanig ingenömen , dat niet alleen geneesheeren , maar godgeleerden , en anderszins verlichte wysgeeren , deeze voor 't menschlyk behoud zo dierbaare uitvinding met de zwartste kleuren affchilderden , en de voortplanting daarvan , door hunn' invloed en gezag , in alle landen zodanig tegenstreefden , dat men tot heden toe , schoon 'er millioenen van menschen hun leven , gezondheid , en schoonheid aan verschuldigd zyn ,
dee-

deezee zo gezegende uitvinding in geenendeel algemeen heeft kunnen maaken.

Toen de koortsbast, toen het spiesglas en de kwik, drie der heilzaamste geneesmiddelen, die de Natuur oplevert, het eerst bekend geraakten, wierden dezelve door den grootsten hoop der genees- en ongeneeskundigen als een geesfel des menschedoms beschouwd, en zelfs door de grootfte mannen van dien tyd bestreden; even eens is het gegaan met een aantal andere nieuw uitgevondene geneesmiddelen, en uitvindindingen, waardoor het menschlyk geslacht daarna ontelbaare zegeningen genoten heeft.

Doch de arts en wysgeer zyn niet te onrecht dikwils huiverig geworden, om op het vermelden van verschillende artzenyen en nieuwe uitvindingen, hen door anderszins beroemde en groote mannen medegedeeld, blindelings dat voetspoor in te slaan, of, wegens weinige proeven, met zo veel ophief door anderen daarmede genomen, bevestigd, dezelve als onfeilbaare geneesmiddelen en uitvindingen in 't werk te stellen. — Ja, wie moet niet verbaasd staan, (om van andere voorbeelden te zwygen,) wanneer men thans verstandige mannen het zo berucht poeder van een' DE LALENA met het allergrootst vertrouwen, als een onfeilbaar geneesmiddel voor alle uit- en inwendige ziekten, hoe ook

tegen elkanderen ftrydig, ziet gebruiken, en' een ieder aanpnyzen?

De arts en natuurönderzoeker zyn dus met recht op hunne hoede, om zich niet onmiddelyk door nieuwigheden, al worden ze door groote mannen gekoetterd en aangeprezen, weg te laten fleepen, en zich in een' doolhof van verwarring tufchen waarheid en onwaarheid te laten inleiden.

Doch gefield eens dat by toeval een tegengift tegen de eene of andere geweldige alomverflindende ziekte, (de pest, by voorbeeld,) gevonden wierd, en dat dit tegengift van duizenden, en tien duizenden menfchen, door de kundigfte en beroemdste geneesheeren in alle waerelddeelen voorgefchreven en gegeven, gebruikt was, zonder hetzelve nog ooit gemist had zyne uitwerking te doen, zo men flechts zich volkomen hield aan het voorfchrift van den uitvinder, en van de geloofwaardigfte geneesheeren, die hetzelve in honderden van gevallen gebruikt hadden, en nog dagelyks gebruikten, en dewelke hieraan allen hun zegel hingen, dat het dusdoende nimmer gemist had onfeilbaar te zyn; indien, zeg ik, zulk een tegengift tegen eene der vernielendfte ziekten ware uitgevonden, en dit middel zonder eenig gevaar gegeven konde worden, om voor te koomen, dat men, door eene korte poos hetzelve te gebruiken, van die hevige ziekte voor al zyn leven bevryd

vryd bleef (a); en een geneesheer echter zo styfhoofdig ware, dat hy liever, schoon in een' geringeren graad, doch altyd met gevaar van sterven, mismaakt te worden, of andere gebreken hieruit te houden, gepaard, zyn lyders, schoon gezond zynde, eerst die ziekte wilde op den hals werpen, en ze dan op een zachte wyze, het geen hy echter altyd niet in zyn vermogen heeft te doen, wilde geneezen, dan wel het behoedmiddel, waardoor zy onfeilbaar konden voorkoomen van nimmer die ziekte te kunnen krygen, zyne lyders wilde toedienen, zoude men zeker zulk een' geneesheer, zo niet voor onverftandig, ten minften voor styfhoofdig, en lakenswaardig houden.

Even

(a) Of zullen wy hier tegen weezen, omdat wy met onze theoriën de uitwerking daarvan niet kunnen begrypen? — Laaten zy, die zo redekavelen, eerst de werking der geneesmiddelen uit derzelver famenftel verklaaren; laaten zy theoretisch bewyzen waarom de *Opium*, *China*, en *Kwik* zó en niet anders werken. — De rechtaarte geneesheer ziet de uitwerking deezer artzemyen, hy weet by ondervinding het nut daarvan, en helpt daardoor zyne zuchtende lyders; zulks is hem genoeg, zonder zich in het doolhof der theoriën te willen verwarren

Even eens is het gelegen met dat godlyk geschenk der Voorzienigheid, met die groote ontdekking, waarop het einde der agttiende Eeuw (a) eeuwen lang

(b) Op 't einde der agttiende eeuw is het koepokmet het eerst door den beroemden EDWARD JENNER door inënting aan het menschedom medegedeeld, en vervolgens van den eenen mensch op den anderen overgebracht: schoon deeze ziekte voor onbeugelyke tyden in het Graaffchap *Gloucester* reeds onder de landlieden als een onseilbaar behoedmiddel tegen de besmetting der kinderziekte bekend was; ja, de heer CORVER HOOF, te Amsterdam, heeft my nog onlangs verhaald, dat, in 't jaar 1754, wanneer de beroemde Amsterdamsche geneesheer TRONCHIN geraadpleegd wierd, om zyn Ed. de kinderziekte intenten, toevallig aan 't huis van zyn moeder een Engelsch heer uit *Gloucester* tegenwoordig was, dewelke zeide, na TRONCHIN met recht het groote nut der inënting aangeprezen had, dat in het Graaffchap, waar hy woonde, by de koejen nu en dan een tepelziekte ontdekt wierd, dewelke de landlieden de koepokken noemden, en dat, het geen allerzonderlingst was, alle knechten of meiden, die deeze koejen melkten, geweldige zwee-

lang roem zal draagen, met dat zacht werkend onfeilbaar en schadeloos behoedmiddel tegen de vernielendste aller ziekten, waardoor het menschlyk geslacht, zedert twaalf eeuwen, zo jammerlyk geteisterd en mismaakt is geworden, en waardoor bovendien een twaalfde (c) gedeelte van 't menschdom

zweeren aan de handen kreegen, doch ook daarna voor altyd van de kinderziekte bevryd bleven, zodat de landlieden in dat Graaffschap geen voorbeeld wisten, dat zo iemand door de kinderziekte was aangedaan geworden, waarop Dr. TRONCHIN zyne schouders had opgetrokken, en geroepen: „hoe kan het by „geloof zo groot zyn?”

(c) De zo verdienstlyke Doctor GOLDSCHMIDT, van *Franckfort*, zegt in zyn uitmuntend werkje, over de Inënting der Koepokken:

„Er zyn Epidemiën, tyden van besmetting geweest,
 „wanneer van honderd kinderen, die door de natuurly-
 „ke ziekte wierden aangetast, de helft een roof des
 „schriklyksten doods werd. Ja, men heeft in eenige
 „landen kinderpokken-ziekten waargenomen, waarin
 „de evenredigheid der sterfelykheid nog veel grooter was.
 „Epidemiën, wanneer vyftien of twintig van honderd
 „stier.

dom jaarlyks op een allerakeligste wyze door den dood word weggerukt: de uitvinding der koepok-
in-

„ stierven zyn in menigte opgetekend. — In het jaar
 „ 1796 en de twee volgenden heerschten in Franckfort
 „ en omliggende landstreek boosaartige kinderpokken,
 „ waaraan byna de schoonste en gezondste kinderen
 „ stierven, en 't was als of de dood ze voor zich uit-
 „ gezocht had. Op den zelfden tyd woedde zy ook in
 „ Hanau en Mentz schriklyk. Zo bespeurde men ook
 „ onlangs in Weenen eene zeer boosaartige kinder-
 „ ziekte, waar tegen alle hulp- en geneesmiddelen te
 „ kort schooten. In Darmstad stierf in het voorledene
 „ jaar aan boosaartige kinderpokken bykans eene ge-
 „ heele generatie uit: ook overleden aldaar eenige
 „ kinderen aan de gewoone inënting.— Onlangs heersch-
 „ ten weder in Hanau, in Giefen, in Bamberg en in
 „ Rödelheim een klein uur gaans van Franckfort ge-
 „ legen, boosaartige kinderpokken, welke het derde
 „ kind wegraapten. Te Adorf, eene plaats in het
 „ Keur - Saxish Voigtland, heerschte, slechts korten
 „ tyd geleden, eene boosaartige en schriklyke kinder-
 „ pokken - Epidemie: daar stierven ook twee van de
 „ zestig personen, welke de kinderpokken waren in
 „ ge-

inënting is het, die ik hier bedoele, en die in alles hieraan beandwoord. —

Het is gantsch-en-al myn oogmerk niet, om hier alle de voordeelen deezer gelukkige uitvinding te vermelden, daar zo veele beroemde artzen en edelmoedige menschenvrienden zulks met de levendigste verven reeds hebben afgemaald, en door duizenden van voorbeelden hun zeggen hebben gestaaft: alleenlyk vind ik my verplicht, om myne stad- en landgenooten, die, of door vooroordeelen weggesleept, of door geen genoegzaame belezenheid

ten

„geënt. Tegenwoordig ontmoet men in Franckfort hier
 „en daar de natuurlyke kinderziekte, die nog wel
 „goedaartig is; doch dit is by alle eerstbeginnende
 „epidemiën het geval, de boosaartigheid houd ge-
 „meenlyk met de langduurzaamheid derzelve eenen
 „evenredig voortgaanden loop. Volgens eene naauw-
 „keurige berekening, rukt deeze geduchte kinderpok-
 „ken-pest, binnen den tyd van één jaar, alleen in
 „Europa, vierhonderd en vyftigduizend menschen
 „weg,” volgens Faust's Gezondheids-Catechismus. (*)

(*) In 1738 stierven, volgens Dr. DAVIDS, in Noord america allen die door de natuurlyke kinderziekte wierden aangetast, terwyl van duizend ingeënten slechts agt overleden.

ten dien opzichte overreed , of door anderen , waarin zy vertrouwen stellen , hiervan afgehouden worden , en geen genoegzaam doorzicht hebbende , om waarheid van onwaarheid , of mistasting , in dit vak te onderscheiden , om die geenen , zeg ik , te verlichten , en van den dwaalweg , waarop zy door de flikkering van een valsch licht mooglyk getreden waren , af te brengen.

Ik zal ten dien einde het zedert eenige weken zo veel geruchtmaakend blad van den anderszins zo verdienstelyken en door zyne schriften alom bekenden arts J. E. LYKLAMA à NYËHOLT , geneesheer te *Tsafstein* , trachten te wederleggen , en door bewyzen aan te toonen , dat zyn Ed. in de beoordeeling der koepok-inënting gedwaald heeft (*d*).

(*d*) Ik heb het dienstig geächt , myne landgenooten de lyst , onlangs op bevel van 't koninglyk JENNERS genootschap te Londen uitgegeven , hierby mede te deelen , om daaruit de groote voordeelen van de inënting der koepokken te kunnen zien en beoordeelen.

E E N I G E
A A N M E R K I N G E N ,

O P

Dr. LYKLAMA à NYËHOLT'S

W A A R N E E M I N G E N .

Doctor LYKLAMA à NYËHOLT, die, gelyk hy zegt, zich niet ligt door nieuwigheden laat inneemen, als te dikwyls gezien hebbende, dat dezelve fomtyds meer om een' naam te maaken, dan om nuttig te zyn in 't licht gegeven worden, Doctor LYKLAMA à NYËHOLT schein in 't jaar 1800, zo kort slechts na de ontdekking der inënting der koepokken, by zichzelve reeds door een menigte opgegevene proeven van geloofwaardige geneesheeren in Engeland, Frankryk en Duitschland overtuigd te zyn, dat de koepok het vermogen bezit, om de heblykheid, van aan de besmetting der kinderziekte vatbaar te zyn, weg te neemen, en om dus, door eene geringe onge-

B steld.

feldheid aantebrengeu , het groot gevaar van de natuurlyke kinderziekte te kunnen krygen te vermyden , als ook om een veel geringer gevaar , om namentlyk , door inënting daarvan , die ziekte gunstiger door te worstelen , te ontgaan , Doctor LYKLAMA â NYËHOLT , zeg ik , besloot dus , als arts en vader , zyn jongste dochtertje en vyf andere kinderen met de koepokstof inteënten. Hy ontving ten dien einde van den geneesheer DIBBETZ uit den Haag eenige wel voorziene lancetten met stof , (deezc stof , zegt hy , was genomen van een kind , met de waare koepok ingeënt) waarmede hy in de maand December , 1800 , zyn dochtertje inëntte. Hy entede bovendien nog vyf andere kinderen met dezelfde stof in ; doch daar deezc niet meer dan een geringe ontsteking en etterpuist in den arm gewaar wierden , die daarna schielyk opdroogden , geeft hy ons daarvan geen beschryving , maar bepaalt zich alleen tot het geval van zyn eigen kind : dit diende tot inleiding van het zo veel geruchtmaakend geval van die inënting.

Op het bovengemelde heb ik in de eerste plaats aan te merken , dat , daar de heer LYKLAMA â NYËHOLT de stof niet eigenhandig uit een puist , alleszins de kentekens van waare koepok hebbende , genomen heeft , noch
aan-

aantoont, dat Dr. DIBBETZ zulks heeft gedaan, de echtheid der waare koepokstof in geene deel bewezen is; doch in de tweede plaats, het ware eens bewezen, dat dit kind met echt koepoksmet was ingeënt geweest, daar Dr. LYKLAMA à NYËHOLT ons dit zo stellig verzekert, doet zulks echter nog niets af om de echtheid der stof aan te toonen, waarmede hy zyn dochttertje heeft ingeënt; want de stof, die zyn Ed. op de lancetten ontfangen heeft, kan genomen zyn van een kind, by wien reeds het kinderziekte-smet onwetend door het gestel gegaan is, voor hetzelfde met koepokstof is ingeënt geweest, waardoor de inënting, schoon met echt koepoksmet verricht, slechts een etterzweer aanbrengt, welke geenszins smetstof, dat voor de kinderziekte beveiligt, in zich bevat (*): met welke etter deeze lancetten, dus beladen geweest zynde, buiten staat waaren een echte koepokpuist, zo gemaklyk van een etterzweer door deskundigen te onderscheiden zynde, aantebrenge; doch welke etterzweer door onbedrevenen in dit vak ligt voor een waare koepokpuist kan genomen worden (e).

Dat

(*) Of de stof kan geweest zyn, als op pag. 41. in de noot, beschreven is.

(e) Hiervan vindt men by Dr. GOLDSCHMIDT

Dat dus zyn Ed's dochtertje, in plaats van met echt koepoksmet, met enkel etter, of iets anders ingeënt geweest is, zal het beloop der omstandigheden duidlyk bewyzen.

Thans

het volgende aangetekend: „ Dr. PEARSON heeft wel door zorgvuldige proeven bewezen, dat de inenting met koepokgift by personen, die reeds de kinderpokken gehad hebben, geenszins de eigenartige ziekte voortbrengt. Inruschen kunnen toch by zulke personen, door de inenting met echt koepokgift, plaatselyke pokken voortgebracht worden, welkers materie echter de oorspronglyke foortelyke eigenschap des koepokkengifts even daardoor geheel verloren heeft; dewyl dezelve in een lichaam voortgebracht word, 't welk de vatbaarheid voor de kinderpokken reeds benomen is. Het in menschen voortgebragte echte koepokgift behoudt zyne specifieke eigenschap door alle generatiën heen. Het moet echter altoos in zulke lichamen voortgeplant worden, waarin het steeds de vatbaarheid voor de natuurlyke pokken, met welke het zich, om zo te spreken, *neutraliseren* kan, aantreft. Wordt het in tegendeel voortgeplant in een lichaam, 't welk deze vatbaarheid, door de voorafgegaane natuurlyke of ingeënte waare kinderpokken reeds verloren heeft, zo verliest het zyne specifieke kracht; en zal, zo wel in deze, als volgende subjecten, een valsch foort van koepokken, welke niet meer de

Thans ga ik tot de waarneming zelve over. Ik zal dezelve geheel uitschryven, om de dwaaling daarvan des te beter te kunnen aantoonen.

„ Myn

de eigenschappen bezitten om tegen de natuurlyken te beveiligen — voortbrengen (*).

(*) Door het volgend merkwaardig geval, welk ons Dr. DECARRO, uit Weenen, in HUFELANDS *Journal der practischen Heilkunde* 10ten B. 48 stuk, f. 129 mededeelt, wordt dit volkomen bevestigd.

Zeker graaf MOTTET, in Weenen, veertig jaaren oud, welke, volgens de verzekering zyner moeder, die nog leeft, in het vyfde jaar zyns ouderdoms, de waare kinderpokken gehad had, verzocht den heer Dr. DECARRO, hem de koepokken inteënten. Ingevolge van dien werd hy op den tweeden October des jaars 1799 met versch en echt gift van eenen anderen inënteling ingeënt. 'Er openbaarde zich daarop eene pokpuist. De *menigte der steeds uit dezelve vloeiende materie*, de wyd in 't rond verspreide *ontfleeking*, het gladde, vast aan de huid kleevende *schurft*, de *pyn* in den delta- en borstmuskel, en de *lengte des tyds*, welke de pokpuist tot haare genezing noodig had, werden toen door den heer DECARRO als zo veele duidelyke kentekens van de waarheid en echtheid der ziekte aangemerkt. (*Puist dezelve menigten der uitvloeiende materie uit de langzaam heelende puist* waren hier

„ Myn jongste dochterje,” zegt de heer
 LYKLAMA â NYËHOLT, „ oud tusſchen de
 „ zes en zeven jaaren, van een teer geſtel, doch
 „ altoos gezond, vrolyk en levendig, ente ik op
 „ den morgen van den 24 December 1800, op
 „ den eenen arm de koepok in, met een lancet,
 „ wel voorzien van ſtoffe.

„ Des avonds bevond ik het wondje reeds
 „ eenigzins ontſtooken en opgezet.”

„ Den 2e dag was de ontſteeking duidelyk
 „ te zien.”

„ Den 3e en 4e was de plaats der inënting
 „ meer verheven, de ontſteeking uitgebreid,
 „ en

integendeel de zekerſte kenmerken eener onechte
 koepokpuist.)

Een arts, uit *Geneve*, FELCIER genaamd, liet zich
 door de grootte ſchoonheid dier pokpuist aan des
 graaven arm verleiden; hy nam materie daaruit op,
 om daarmede deeze nieuwe inënting in zyn vaderland
 intevoeren. In *Geneve* werden eenëntwintig perſo-
 nen met dit gift ingeënt. Hierop kwamen wel koe-
 pokken ten voorchyn, *maar die eenen buitenge-
 woonen ſnelien voortgang maakten.*

Na verloop van etlyke maanden werden alle die
 lieden met echt pokkengift ingeënt, en tot groote
 verbaasdheid en verdriet des geneesheers kreegen zy
 allen de kinderziekte

„ en vertoonde reeds eenig vogt in het midden
„ onder een dun vliesje te bevatten.”

„ Den 5e was dat vliesje doorgebrooken en
„ het vogt aan het linnen te zien.”

„ Den 6e begon de wonde optedroogen; en
„ de ontfteeking verdween. Het kind was in
„ al dien tyd zeer gezond en vrolyk gebleven.
„ De pols altyd geregeld.”

„ Daar by de andere kinderen door my met
„ de koepok ingeënt zich niet meer dan een
„ ligte ongesteldheid vertoond had, doch met
„ meerdere ontfteeking en verettering der won-
„ de: Dachte ik dat het met dit kind ook dus
„ zoude affloopen. Maar op den zevende dag
„ begon zy rusteloos te worden, schein wat
„ koortzig en klaagde over gestadige huiverin-
„ gen, ik bespeurde aan den adem, die zeld-
„ zaame reuk, zo eigen by de kinderziekte.”

„ De pols was geregeld, maar wat ingetrok-
„ ken, den 8ste klaagde zy over zwaare hoofd-
„ pyn, en soms zo hevig, dat zy uitgilde,
„ en haar het hoofd moest vastgehouden wor-
„ den. De pols slap, aan de tong en binnen
„ zyde van de lippen begonnen zich blaartjes
„ te vertoonen, welke haar zeer hinderlyk
„ waaren, en konde niets eeten. De wonde
„ op den arm was bykans opgedroogd.”

„ Den 9e, 10e, 11e en 12e verergerde het
 „ ongemak in den mond zodanig, dat de lip-
 „ pen geheel ontveld wierden, en van buiten
 „ en binnen met zwarte korffen bedekt, de
 „ tong, zo verre zy die konde laten zien
 „ (want nauwlyks konde zy de mond door de
 „ hevige pyn openen) was witachtig beslagen
 „ en met kleine blaartjes bezet. Zy konde
 „ niets doorkrygen, konde zelfs niet hard
 „ spreken: en bleef aanhoudend over zwaare
 „ hoofdpyn klagen.”

„ Zy konde nauwlyks eenige ogenblikken
 „ opzitten, het zagtste drinken was haar hin-
 „ derlyk, dus ook eene zagte mondspoeling.”

„ De pols was zeer ingetrokken, en zo
 „ klein, dat die nauwlyks voelbaar was. Doch
 „ hier moet ik by zeggen, dat het altoos,
 „ gezond zynde, een kleine en flappe pols
 „ heeft.”

„ De pokreuk aan den adem was zeer
 „ sterk, de pis troebel met een witachtig be-
 „ zinkzel.”

„ Te vergeefsch beproefde men haar iets
 „ tot laving te doen gebruiken, doch zy kon-
 „ de niets doorkrygen dan een weinig melk
 „ en water om de mond vogtig te houden.”

„ Den 13e, had in twee dagen niets ge-
 „ bruikt,

„bruikt, het water en melk zelf stond haar
„tegen.”

„Zy was zo zwak en wezenloos, dat ik
„voor haar leven beducht begon te worden.
„Des nademiddags beproefde ik haar wat zoete
„witte wyn te doen gebruiken, hoewel met
„tegenzin; doch altoos als een gezeggelyk
„kind nam zy het — beviel haar, en sctieen
„goede uitwerking te hebben. Zy vroeg
„kort daar na, nog iets, het welke ik haar
„met groote blydschap toereikte; de pols
„wakkerde eenigzints op; en zy begeerde op
„te zitten.

„Haar broertje met zyn boterham by haar
„komende, sctieen zy hier trek toe te hebben,
„maar konde niets binnen krygen; doch met
„veel moeite gebruikte zy iets van geweekt
„witte brood.”

„Des nagts was zy geruster, daar zy de vo-
„rige zeer woelig en onrustig geweest was.”

„Den 14^e ontdekte ik een puisje aan de neus
„en aan de boven lip. Ik deed verder onder-
„zoek en vond op den rug ook eenige, deze
„verdweenen zeer schieelyk; maar die aan de
„neus en lip hebben gezwooren: en waren in
„het midden ingetrokken gelyk men in de Kin-
„der.

„ derziekte bevind , ook hielden zy volkomen
„ het beloop van de ingeënte kinderpokken.”

„ Zedert verminderden alle toevallen en zy
„ herstelde langzamerhand.”

„ De pokjes aan de neus en lip hebben lange
„ een ingetrokken teekentje nagelaaten , en zyn
„ nog als een glad plaatsje zoo groot als een
„ speldeknop zichtbaar , zynde het nu ruim
„ twee jaaren dat zy ingeënt geworden is.”

„ Hoe zeldzaam , volgens de in 't licht ge-
„ gevene waarneemingen , de inënting van de
„ Koepokken met botting verzeld gaat , maar
„ meest plaatslyk blyft , hebbe ik dezelve noch-
„ tans in een van de vyf andere kinderen door
„ my ingeënt ook waargenoomen , hoewel daar
„ geene volkoomene verzweering plaats gehad
„ heeft ; maar de wonde integendeel veel meer
„ etterde.”

„ Het geene men hier noch dient op te mer-
„ ken , dat dit kind het ziekste wierd , toen
„ de wonde reeds bijkans geheel opgedroogd
„ was.”

„ Zouden de koepok stoffen dus het geheele
„ lichaam doorgewoeld hebben , zonder merke-
„ lyk de inëntings plaats aan te doen ? en zou-
„ den hier door de heviger toevallen kunnen
„ veroorzaakt zyn ?”

„ Zulks

„ Zulks hebbe ik, zo veel my kan te binnen
 „ brengen, nimmer by de inënting der kinder-
 „ ziekte waargenomen.”

„ Den 24 Dec. 1800 entte zyn Ed. dus 's mor-
 gens zyn dochtertje in, en 's avonds bevond hy
 de wondjes reeds ontstoken en opgezet, den
 tweeden dag was de ontsteking *duidlyk* te zien,
 den derden en vierden dag was de plaats der in-
 ënting meer verheven, de ontsteking uitgebreid,
 en vertoonde reeds eenig vocht in het midden on-
 der een dun vliesje te bevatten, den vyfden dag
 was 't vliesje reeds doorgebroken en het vocht
 aan 't linnen te zien, den zesden dag begon de
 wond op te droogen, de ontsteking verdween,
 en de gantsche koepok-inënting, wat den arm be-
 treft, was reeds op den agtsten dag afgelopen.”

Indien men hiermede nu vergelykt de zo juiste
 beschryving der koepok door Dr. GOLDSCHMIDT,
 dewelke iederëen, die een aantal kinderen met
 koepokstof ingeënt en behandeld heeft, vol-
 komen met de waarheid overëenkomstig en zeer
 naauwkeurig beschreven moet vinden, zal men
 weldra overtuigd wezen, dat de heer LYKLAMA
 à NYËHOLT met geen echt koepok-lymph, maar
 met vreemde of verouderde etter, of iets anders,
 heeft ingeënr. — Ziedaar de beschryving van
 Dr.

Dr. GOLDSCHMIDT van het beloop der koepokken, by menfchen na de inënting, door een lancetfteek (*f*).

*Het beloop der Koepokken by menfchen,
na de inënting, door een Lancetfteek.*

„ Op den 2^{den} dag na de inënting, bemerkt
 „ men roode puntjes, byna gelyk aan de vlooi-
 „ fteeken, op welken men de zeer kleine plaats
 „ des fteeks ziet. Dikwerf ziet 'er de fteek,
 „ op dezen dag, nog als een gewoone uit, en
 „ word op den volgenden dag eerst rood. Zom-
 „ tyds openbaart zich de eerste roodheid ook
 „ eerst op den 4^{den} of 5^{den} dag, en aan den
 „ eenen fteek eerder, dan aan den anderen.
 (Tweemaal bemerkte ik, dat de inënting juist daar
 „ mislukte, waar reeds op den 2^{den} dag alle
 „ ent-fteeken rood verfcheenen, op den 3^{den}
 „ en

(*f*) Ik heb in dit gantsche vertoog van de bewyzen, door Dr. GOLDSCHMIDT bygebragt, gebruik gemaakt, als zynde, naar myn oordeel, de naauwkeurigften, volgens het beloop der ziekte befchreven, ook heb ik, tot flaving myner bewyzen, van eenige zyner nooten my bediend, om niet met andere woorden zyne daadzaaken by te brengen, en dezelve voor myn eigen werk uit te venten.

„ en 4^{den} dag verdwenen deze roode puntjes
 „ gezamentlyk, en 'er kwam in 't vervolg niets
 „ weder ten voorschyn: daar ik integendeel
 „ by eenen langzamen gang, wanneer de ent-
 „ steeken zich eerst op den 3^{den} dag, als roode
 „ ontstokene puntjes vertoonden, byna altyd
 „ de schoonste ent-puisten zag volgen.) (g)

„ *Derde dag.* Als de vorige. Zomtyds reeds
 „ een fyn knopje op de plaats des steeks.
 „ (Zomtyds vertoont zich dit kleine knopje,
 „ zonder dat het roode puntje vooraf gegaan
 „ is.)

„ *Vierde Dag.* Een klein bleek-rood knopje
 „ op iederen gevatteden ent-steek. (Zom-
 „ tyds blyft dit knopje heden nog zonder alle
 „ roodheid)”

„ *Vyfde Dag.* Het knopje iets groter en aan
 „ de spitse ingedrukt, en de randen dus ver-
 „ hevenner. Wanneer men dit ziet, kan men
 „ bepaaldelyk zeggen, dat de inënting gevat
 „ heeft. By menigen Inënteling bemerkt
 „ men nu reeds eene geringe algemeene wer-
 „ king op het lichaam, by voorbeeld eene
 „ bleeke-gezicht-koleur, — hitte in de han-
 „ den, — onrustigen nacht — zachten
 „ „ zweet.

(g) *Dit zelfde is my ook meer dan eens gebleken.*

- „ zweet. (Het is toch zeer zelden, dat men
 „ reeds op dezen dag koorts-achtige bewe-
 „ gingen bespeuren zou. Alleen by zeer ge-
 „ voelige en prikkelbaare subjecten vind dit
 „ wel eens plaats.)”
- „ *Zesde Dag.* De ent-puisten grooter. De
 „ randen verhevener. Gevolglyk ook in 't
 „ midden de induiking duidelyker.”
- „ *Zevende Dag.* De ent-puisten bevatten reeds
 „ eenige lymphe (helder vocht) in zich, en
 „ hebben een hel-rood, byna doorschynend
 „ aanzien; aan de randen is de roodheid op
 „ 't levendigste. (Ik heb dikwyls reeds op
 „ den zesden dag Lymphe uit de ent-puisten
 „ ter verdere inënting genomen.)”
- „ *De agtste, negende, tiende en elfde dag.* De
 „ ent-puist neemt steeds meer en meer toe,
 „ de denk in het midden verdwynt. De
 „ puist is geheel met helder vocht opge-
 „ vuld, en heeft byna het aanzien van een
 „ grootte, *aan de randen scherp besnedene*
 „ *Linze.* In deze dagen verschynt om ieder
 „ puist een kringwyze rosenroode vlek.
 „ Wanneer men op die roodheid met den vin-
 „ ger drukt, verdwynt zy op die plaats,
 „ waar men gedrukt heeft; zy komt echter
 „ terstond wederom; dikwyls is deze roode
 „ ont-

„ ontstoken kring van grootte als een halve
 „ daalder. Deze ontstokene plaats is in het aan-
 „ voelen eenigzins hard, gezwollen, en heet,
 „ even als of 'er de roos in was. Nu zwellen
 „ ook de oxel-klieren een weinig, en veroor-
 „ zaaken eenige smerte. Meer gevorderde kin-
 „ deren wecten deze pyn bepaald aan te wy-
 „ zen; Maar kinderen, die nog niet in staat zyn
 „ hunne gewaarwordingen door woorden uit-
 „ tedrukken, weenen en zyn zeer onrustig,
 „ wanneer men hen op dit pas onder de
 „ armen vat.” —

„ In dit tydsbestek ontdekt zich ook een
 „ zwakke, zomtyds ook een fierkere koorts,
 „ die men door de volgende tekenen onder-
 „ kennen kan:

„ De inëntelingen worden gevoelig, —
 „ verdrietig, — neerslachtig, moedeloos,
 „ en openbaren over het geheel eene droef-
 „ geestigheid. Ik heb echter ook in eenige
 „ gevallen juist het tegendeel, als een teken
 „ van de ophanden zynde koortsjes, opge-
 „ merkt: de kinderen waren, namentlyk:
 „ buitengewoon vrolyk, ongemeen opge-
 „ ruimd en levendig. — Zy hebben in de
 „ koortsdagen eene bleekere gezichtskouleur,
 „ meerderen brand, vooral in de handen, min-
 „ „ der

- „ der en donker water (*urin.*) In eenige ge-
 „ vallen bemerkte ik eene meerdere ontlas-
 „ ting van water, 't welk ook eenen byzon-
 „ deren en sterken reuk had. By meer vol-
 „ wasfene kinders bemerkte men ook op dezen
 „ tyd, of ook reeds wat vroeger, vermin-
 „ derden eetlust, twee tot drie onrustige
 „ nachten, waarin zy, niet zoo zeer buiten-
 „ gewoon weenen, als wel woelen en zich
 „ her- en derwaards werpen. Zy hebben ten
 „ dezen tyde, en ook nog in 't vervolg, eene
 „ grote geneigdheid tot zweeten; — weshal-
 „ ven men hun, om dezen tyd, zeer voor
 „ verkoudingen in acht nemen moet: ook
 „ zomwylen een aanstoot van hoesten en lig-
 „ ten buikloop (*Diarrhoe*). Deze toestand
 „ duurt gewoonlyk één, ook wel twee da-
 „ gen.”
- „ *Twaalfde Dag.* De cirkelronde en zeer he-
 „ vige ontsteking om de ent-puisten neemt
 „ zo wel in grootheid als hoedanigheid mer-
 „ kelyk af. De pokken zelfs verliezen haar
 „ waterachtig aanzien, worden styf, spek-
 „ en etterachtig, en krygen een wit-geelach-
 „ tig aanzien. In het midden van dezelve
 „ vertoont zich een kleine korst. Deze ver-
 „ „ schyn-

„ schynzelen openbaren zich dikwils reeds op
 „ den elfden dag ”

„ *Dertiende en veertiende Dag.* De korst,
 „ welke op den elfden en twaalfden dag zich
 „ in 't midden der ent-pokken begonnen had
 „ te vertonen, verspreidt zich steeds meer en
 „ meer naar de randen van dezelve, de vocht-
 „ tige materie verdroogt eindelyk geheel, en
 „ de Pokken verschynen op den vyftienden
 „ en zestiensten dag als donker bruine roof-
 „ jes, die van zelfs afvallen.”

Indien wy hier nu byvoegen Dr. GOLD-
 SCHMIDT's kentekenen uit de beste Engelsche,
 Fransche en Duitsche sçriften genomen, om
 de echte van de onechte koepokken te onder-
 scheiden, welke berichten mede door de onder-
 vinding bevestigd worden, zullen wy overtuigd
 zyn, dat Dr. LYKLAMA à NYËHOLT niet
 met echt koepok-lymph, maar met iets an-
 ders, wie weet van welk een' aart, zyn doch-
 tertje heeft ingeënt.

Door de volgende tekenen, zegt Dr. GOLD-
 SCHMIDT, laten zich de *onechte Koepokken* van
 de *echten* bepaaldelyk onderscheiden.

C.

„ I.) De

„ 1.) De *waare en echte Koepokken* komen, na
 „ de inënting, langzaam ten voorschyn; zoo dat
 „ men dikwerf tot den derden dag noch onze-
 „ ker is of de inënting gevat heeft of niet.

„ By *de onechten* integendeel bespeurt men
 „ eenen snellen voortgang. De inentingsplaatfen
 „ zyn reeds den tweeden dag ontfoken. —

„ 2.) By *de echte Koepokken* bemerkt men
 „ altoos tusfchen den zesden en twaalfden dag
 „ eene, nu fterkere dan zwakkere koorts, 't
 „ welk tot bewys verftrekt, dat nu het gif in-
 „ gezogen is, en het ganfche lichaams-gestel
 „ aangegrepen heeft.

„ By *de onechten*, intusfchen, wordt of in
 „ 't geheel geen fpoor van eene koorts ontdekt,
 „ of 'er ontftaan reeds op den tweeden dag,
 „ met de ontfokene inentings-plaatfen, ligte
 „ koortsachtige bewegingen, als gevolgen van
 „ een plaatslyk kwetzuur, die even zoo fpoedig
 „ weer verdwynen, zonder dat het geheele lic-
 „ haams-gestel 'er in deelt. —

„ 3.) By *de echte Koepokken* ontftaat, om
 „ de Ent-puisten, tusfchen den agtften en elf-
 „ den dag altoos eene levendige peripherifche
 „ roodheid, die, naderhand, even zoo lang-
 „ zaam, als zy ontftond, wederom afneemt.” —

„ By

„ By de *onechten* wordt deze charaëteristieke
 „ roodheid of in 't geheel niet bespeurd, of
 „ zy verschynt reeds op den derden en vierden
 „ dag — zy is minder levendig en verdwynt
 „ ook schieelyk weder. —

„ 4.) De verloop der *echte Koepokken* duurt
 „ ten minsten veertien of vyftien dagen.”

„ De *onechten* integendeel zyn menigwerf
 „ reeds op den zesden dag verdroogd.”

„ 5.) De *echte Koepok* heeft altoos eene
 „ eigenaartige gedaante; zy krygt, naamlyk,
 „ met den vyfden dag bepaaldelyk in het mid-
 „ den eene deuk (*delle*), terwyl de randen zich
 „ daarentegen steeds meer en meer verheffen.” —

„ By de *onechten* wordt integendeel deze re-
 „ gelmatige form niet waargenomen.”

„ 6.) De Materie der *echte Koepokken* blyft
 „ dikwils tot den elfden dag water helder en
 „ klaar. —

„ De Materie der *onechten* daarentegen wordt
 „ aanstonds by de forming der Pokken etter-
 „ achtig. —

„ 7.) De *echte Koepokken* ontaarten nimmer
 „ in sterk-voortvloeiende en lang-aanhoudende
 „ zweren. —

„ Het welk echter by de *onechten* menigmaal
 „ het geval is. —

Uit de beschryving van Dr. GOLDSCHMIDT, wegens de vaste kentekens van echte en onechte koepokken, alsmede van den dagelykschen voortgang der ingeënte plaats tot den veertienden dag, vergeleken met de inënting van Dr. LYKLAMA à NYËHOLT by zyn dochttertje, zal elk onbevooroordeelde duidelyk zien dat zyn Ed. met geen echt koepokfinet dit kind heeft ingeënt: want van alle de opgegevene tekens van echtheid vind men in de gantsche beschryving van Dr. LYKLAMA à NYËHOLT by deeze inënting geen een eenigst teken bygebragt, dan dat het kind op den bestemden tyd juist koorts heeft gekregen, en daarvan zo aaklig ziek is geworden, het geen, als wy vervolgens zullen zien, van andere oorzaaken kan afhangen: voor welke koorts de beroemde BELL van Edinburgh ons dus waarfchouwt: „daar koorts, zegt hy, waardoor het gantsche gestel aangedaan word, ook dikwils by de onechte koepokken plaats heeft, moet men hier alleen niet op vertrouwen; want, zonder de characteristieke tekenen van een echte koepokpuist, beveiligt zulk een doorgeworfelde koorts geenszins voor de besmetting der kinderziekte.” — Van die vaste kenmerken, de koepok-inënting altyd eigen, en de zekerste bewyzen, dat men met zuiver
 koe.

koepoksmet heeft ingeënt, van die eigenaartige puist, en van die peripherische roodheid, (als Dr. GOLDSCHMIDT het noemt) die van den agtsten tot den elfden dag altyd zich onfeilbaar om de inëntingspuist opdoet, en door hen, die dezelve slechts eens gezien hebben, onmidlyk weder herkend word, is in dit geval niets gerept; doch hoe konde de schryver zulks ook doen, daar met den agtsten dag de gantsche inënting reeds afgelopen, en de etterzweer reeds opgedroogd was.

„Op den zevenden dag, zegt zyn Ed. begon het kind rusteloos te worden, schein wat koorzig en klaagde over gestadige huiveringen, en ik bespeurde by den adem die zeldzame reuk, zo eigen aan de kinderziekte.”

Men zoude uit dit verhaal zeker moeten opmaaken, dat de schryver met kinderziekte-smet had ingeënt, en dat by het kind dit smet reeds door 't gestel was gegaan, en de mond door die byzondere reuk, eigenaartig aan de kinderziekte, en meest altyd by dezelve met de eerste koorts zich opdoende, was aangedaan; iets, het geen men nimmer by de koepok-inënting gewaar word.

De kinderziekte, 't zy dezelve door de natuur de lyders overvalt, 't zy dezelve door

inënting word medegedeeld, blyft altyd regelmatig dezelfde toevallen en kenmerken behouden, waaronder ook die eigenaartige reuk van den mond geteld moet worden: de koepok daarentegen is van een' gantsch anderen aart, zynde alleenlyk een behoedmiddel, een tegen-gift, om zo te spreken, tegen de heblykheid om kinderziekte te kunnen krygen: nimmer heeft de koepok nog kinderziekte aangebragt, noch is zy in staat dezelve te kunnen aanbrengen, of eenige eigenaartige tekenen daarvan te kunnen veroorzaaken, even min als een inënting met kinderziekestof in staat is die zekere eigenaartige puist, en eenige andere vaste kentecken, hiermede gepaard gaande, te kunnen te weeg brengen.

Dr. LYKLAMA à NYËHOLT verwacht zich dus hierdoor geheel, daar hy de waare kinderziektoreuk, na een zogenaamde koepok-inënting, duidlyk zegt bespeurd te hebben, en velt dus zyn eigen vonnis, dat hy namentlyk met geen echt koepoksmet heeft ingeënt: vervolgens wierd het kind zeer ziek, zwak en koortzig en kreeg blaären en zweeren in den mond en aan de tong, ja de lippen vervelden en kregen zwarte korsten, gelyk men hierboven breedvoeriger zien kan, de pokreuk, namentlyk die
van

van kinderziekte, was zeer sterk, en de pis troebel en met een witachtig bezinkzel bezet: welke twee laatste tekenen altyd in de kinderziekte worden waargenomen; schoon men dit witachtig zetzelsel in 't water ook zomtyds by de koepokinënting gewaar word, doch de reuk van kinderziekte nimmer.

Hieruit zoude men dus moeten besluiten, dat Dr. LYKLAMA à NYËHOLT met waare kinderziekestof had ingeënt, en de inënting op den arm vroegtydiger dan gewoonlyk verdwenen was, doch dat het gift in 't gestel was gedrongen, en vervolgens die koortzen en zieklykheid had aangebragt, en hierin word men bevestigd, dewyl zyn Ed. op den veertienden dag aan den neus en bovenlip puisjes ontdekte, dewelke niet alleen gezworen hebben, maar in het midden eerst ingetrokken waren, gelyk men zulks in de kinderziekte bevind; ook hielden zy, zegt zyn Ed. volkomen het beloop van de ingeënte kinderpokken: iets, het geen nooit by de koepok plaats heeft: wel is waar, dat 'er by zommigen, en vooral by die geenen, die sterk gebroeid zyn, na den 14^{den} dag nu en dan kleine roode vlakjes, en by zommigen waterblaasjes, even eens als wy by de waterpokjes zien, maar echter veel kleiner, zich opdoen; doch dezelve komen aan en gaan af, en

verdwynen meestal in vierentwintig uren, zy zweeren nimmer, en de kinderen hebben 'er geen overlast van; ja, indien men 'er niet naauwkeurig opletrede, zoude men dezelve niet eens bespeuren, ook zyn dezelve geen noodzaaklyke kentekens der afgelopene koepokken: veelen krygen ze niet, en zyn echter onfeilbaar beveiligd voor de kinderziekte. Vervolgens hebben deeze gezworene etterpuijsjes aan den neus en lip, volgens den schryver, lang ingetrokkene lidtekens nagelaten, en waren, na verloop van twee jaaren nog als een glad plaatsje, zo groot als een speldeknop, zichtbaar: het geen men nimmer by eenigen der met koepokstof ingeënt en ontdekt heeft.

Eindelyk vraagt de schryver. „Zoude de koepokstof dus het geheele ligchaam doorgewoeld hebben, zonder merkelyk de inëntingsplaats aan te doen? en zouden hierdoor die toevallen kunnen veroorzaakt zyn?” — Ik antwoord: zeer waarschynlyk is de etter, waarmede zyn Ed. heeft ingeënt, opgeslorpt en in 't bloed geraakt, en heeft vervolgens die hevige toevallen veroorzaakt, waarvan men in de beschryving der koepokinënting vruchteloos een voorbeeld zoeken zal.

Uit het bovengemelde zal een ieder, die slechts eenigszins in de geschiedenis der koepokinënting er-

ervaren is, en hy voorzeker, die deeze inënting dikwils gezien en werkstellig gemaakt heeft, met my moeten besluiten, dat Dr. LYKLAMA à NYËHOLT met geen echt koepoksmet, maar met (f) scherpe etter, of ander smetstof, zyn kind heeft ingeënt gehad, en dat waarschylyk alle de door hem beschrevene toevallen, hierop gevolgd, door opflorping daarvan veroorzaakt zyn.

Maar is het ook niet mooglyk, dat alle die beschrevene toevallen van andere oorzaaken afhingen, en, volstrekt geen betrekking tot de inënting hebbende, toevallig het kind dus hebben aangetast en gefolterd (g), nademaal ik die

(f) Onechte koepokken worden, volgens getuigenis der beste schryvers, dus veroorzaakt: als de inënter, in plaats van met koepok-lymph in te enten, zulks doet met reeds gevormde etter, waarin geen smetstof meer zit, of met een vreemde etterstof, zonder koepoksmet aangebragt, of wel door lancetten, waar roest aan gezeten heeft, of met dunne etter, die na lymph gelykt, uit een puist genomen van iemand, die wel met echt koepoksmet was ingeënt geweest, doch vóór die inënting reeds de kinderziekte gehad had.

(g) Want daar er gemeenlyk veertien dagen verlooppen vóór de koepok geheel is opgedroogd, is het niet alleen mogelyk, maar zeer waarschylyk, dat

die zelfde mondziekte met zwaare koortzen ver-
gezeld meer dan eens by kinderen gezien heb,
zon-

er van duizend ingeënte kinderen, in die veertien da-
gen, eenigen door andere ziekten, die geen gemeen-
schap met de koepok hebben, overvallen kunnen wor-
den, en dat ligt een enkele daarvan sterven kan, het
geen alsdan door de tegenstrevers deezer heilzaame
kunstbewerking op rekening der koepokinënting ge-
plaatst zoude worden.

Dus zegt Dr. LETTSOM, dat men in Enge-
land voorgeeft, dat van zestigduizend met de
de koepok-ingeënten vier gedurende het beloop
daarvan gestorven zyn: doch welke asfurateur,
vraagt die geleerde te regt, zoude zestigduizend
gezonde menschen veertien dagen willen asfureren,
dat er van dezelve geen vier zouden sterven?

Eenige maanden geleden heb ik een geval gezien,
het geen dus ongelukkig had kunnen uitvallen. Het
kind van den Americaanschen Consul, BOURNE,
agt maanden oud, logeerde met de min aan het huis
van den heer BACKER, terwyl de vader en moe-
der van dit kind voor eenigen tyd naar America
vertrokken waren. Dit kind, by uitnemendheid
vet en vol zynde, had met zeer veel gevaar aan de
kinkhoest gefukkeld, en was dezelve pas te boven
gekomen, wanneer ik aan 't huis van den heer BACKER
geroepen wierd, en men my zeide, dat een kind van
de min, drie jaar oud, eenige dagen en nachten te

zonder dat men dezelve aan opflorping van eenige stof konde toefchryven.

Doch indien men den heer LYKLAMA à NYË-HOLT, (ik moet dit nog eens herhaalen) van die zo eigenaartige reuk, by de kinderziekte meest altyd zich opdoende, en als een zeker teken aantoo-

vooren daar aan huis verkeerd en met het kind van den Consul omgegaan, gezoend en gespeeld hebbende, op 't onverwachtst ziek was geworden, zo dat men het zelve naar 't huis van de min had gezonden, en een' Apothecar had laten koomen, volgens wiens zeggen hetzelve alleraakligst door de kinderziekte was aangetast: men vroeg myn' raad wat in dit geval te doen? ik ried om het gezonde kind onmidlyk door de koepok te laten inënten: het geen ik nog dien zelfden morgen verrichtte; doch twee dagen daarna verhaalde men my, dat, het kind van de min zeer verërgerende, en, volgens het zeggen van den Apothecar, van 't hoofd tot de voeten vol ineenlopende pokjes zittende, men om een' Doctor had gezonden, dewelke onmiddelyk verklaarde, dat de Apothecar had mis gezien, en dat dit kind aan geen kinderziekte, maar aan de mazelen ziek lag: indien ik zulks geweten had, had ik zeker het kind van den Consul toen de koepok niet ingeënt; doch dit was reeds te laat: op den vierden dag na de inënting wierd het kind geweldig ziek, en kreeg in een' zeer hoogen graad de mazelen: de inëntingpuist der
koe-

toonende, dat het finet door het bloed is gegaan, niet alleen by de eerste koorts van het kind hoort gewaagen, maar dat hy nog na den twaalfden dag die zelfde reuk zo duidelyk ontdekte, alsmede dat 'er zich puisjes opdeden, die alle de tekenen van waare kinderpokjes, zo in derzelver beloop, als by de opdroging en nalatende lidteKentjes aantoonde, indien men, zeg ik, dit alles gade-
 slaat,

koepok bleef den gewonen loop behouden (*), de mazelen liepen eindelyk goedgunstig af, en de koepok werkte zo schoon ik het immer gezien heb, en het kind heeft zedert dien tyd een volkomen gezondheid genoten: doch zo dit lydertje ongelukkig aan de mazelen was komen te sterven, zoude de kwaadsprekende waereld zulks zeker aan de inënting der koepok hebben toegeschreven, en van de gantsche mazelziekte, hoe ook door de geloofwaardigste getuigen zulks bevestigd wierd, niets hebben geloofd.

(*) Zodat op den zestienden dag na de inënting dezelve geheel opgedroogd was, het geen srydig is met het geen Dr. DAVIDS in zyn verhandeling, voor de overzetting van JENNERS Werk, pag. 25. ons mededeelt gezien te hebben, waar, gedurende de mazelen, de koepok 14 dagen werkeloos bleef, en daarna zyn' gemeenen loop volbragt, het geen mede door Dr. DE RUIK te Arnhem is waargenomen.

staat, zoude men moeten besluiten, dat dit kind met waare kinderziektetinet was ingeënt geweest, goed gevat had, en dus voor al zyn leven tegen de besmetting der kinderziekte beveiligd moest zyn.

Daar Dr. LYKLAMA à NYËHOLT dit aan de werking van koepoktinet (hoe ook te onrecht, gelyk ik heb aangetoond) toefchreef, dachte hy dusdoende niet zonder grond, dat dit kind voor de besmetting van die aaklige kinderpest bevryd zoude weezen. Echter verhaalt zyn Ed. dit kind twee jaar daarna, in Dec. 1802 namentlyk, met kinderziektetinet te hebben ingeënt, en dat hetzelfde, schoon zeer gunstig, de kinderziekte gekregen heeft, waarmede op nieuw bewezen word, dat het kind voorheen met geen echt koepoktinet is ingeënt geweest, dewyl een menigte voorbeelden (*h*), waarmede deeze proef genomen

(*h*) Eindelyk zal ik my nog van deze berichten van Dr. GOLDSCHMIDT bedienen: — In Frankfort zyn, sedert het begin van Dec. 1800, tot het laatst van Maart 1801, tusfchen de 6 en 700 kinderen gevaccineerd. By niet een derzelve heeft zich, geduurende den loop der ziekte, een toeval (een *symptom*) van eenige beduidenis geopenbaard. Geen een derzelve werd, naderhand, door de natuurlyke Kinderziekte besmet, niettegenstaande veele gevaccineer-

men is, aantoonen, dat een kind met echt koepokfmet ingeënt geweest zynde, en het gantsch
be.

neerde kinderen opzettelyk met waare Pokkenkinderen, in gemeenschap, in naauwen omgang, gebragt werden. —

Nog merkwaardiger waarneemingen leveren zoodanige plaatsen en landstreeken op, alwaar, kort vóór de invoering deezer weldaadige Koepokken-inënting, de doodlykste Kinderziekte woedde, en waar nu door deeze zachte Koepokken den Worgëngel in zynen geduchten loop stilstand geboden is. Dit heeft men in de dorpen Rödelheim en Kronenburg, beide niet verre van Frankfort gelegen, duidlyk kunnen waarneemen. Daar heerschten zeer kwaadaartige Kinderpokken, waaraan zeer veele Kinderen stierven: maar nauwlyks waren op elke dier kleine plaatsen omtrent 50 kinderen gevaccineerd, of men bespeurde reeds eene duidlyke vermindering der Epidemie, welke eindelyk geheel ophield. Geen een der gevaccineerde kinderen werd aldaar, geduurende de sterkste woede der Epidemie, besmet. Zulke gevallen verdienen, myns bedunkens, by die andere proeven met de werkelyke Kinderpokken-inënting, die op andere plaatsen gedaan worden, bygevoegd te worden.

Hiertoe behoort ook het volgend bericht, welk de Heeren Dr. HESSERT en Dr. PILGER, uit Giesfen, den 7^{den} February 1801 bekend maakten:
„ Hier en in de nabuurige landitreek, voornaamlyk
„ in

beloop dier toevallen, op pag. 28 beschreven, gehad hebbende, noch voor natuurlyke kinderziere, noch voor besmetting door inënting met dat gift immer vatbaar is.

Daar

„ in Butzbach, zyn nu bereids meer dan 300 kin-
 „ deren en volwasfenen met Koepokken-gift ingeënt.
 „ In weêrwil der overal heerfchende Kinderzierte,
 „ welke hier het derde kind wegraapte, (van 222,
 „ die de Kinderzierte kreegen, ftierven 76) is nog
 „ geen een Inënteling, *die de Koepokken werkeelyk*
 „ *gehad had*, op nieuw daardoor aangetast, ook
 „ niet een gevaarlyk ziek geworden. Wy daagen
 „ een' ieder uit, ons het tegendeel te bewyzen. Zoo
 „ lang dit niet gefchieden zal, moet ieder rechtſcha-
 „ pen Mensch die geenen, welken, door verſpreiding
 „ van valſche geruchten en leugens, ouders van de
 „ inënting hunner kinderen terug houden, want
 „ reeds veelen worden op die wyze een offer des
 „ doods, voor verachtenswaardige laſteraars
 „ houden. Om alles gedaan te hebben, 't welk in
 „ onze magt is, en om alle verwarringen vóór te
 „ komen, herhaalen wy nogmaals: *Inëntingen,*
 „ *ſlechts met etter, zoo dun als water, gedaan,*
 „ *waarby zich waare Inëntings-puiftjes, peripheri-*
 „ *ſche roodheid, of ontfteeking, en koorts, openbaa-*
 „ *ren, beveiligen tegen de beſmetting der Kinder-*
 „ *zierte.*” *Hefen-Darmſtad. Landz. 1801 No. 20.*

Daar ik het genoegen niet heb met den heer LYKLAMA à NYËHOLT personeel bekend te zyn, doch daar ik van zyn Ed.'s edelmoedig character meer dan eens gehoord heb, twyfel ik geenszins of zyn Ed zal, 't zy van zyn' misflag reeds overtuigd zynde, of by nadere ondervinding daarvan overtuigd wordende, even edelmoedig en menschlievend, als de beroemde Dr. WOODVILLE, eerste geneesheer van het hospitaal der inënting der kinderziekte te Londen, gedaan heeft, zyne mistastingen bekennen en zyne al te voorbaarige gevolgtrekkingen openlyk herroepen.

Hier

Hier zoude ik myn voorgenomen taak geëindigd hebben, ware het niet, dat ik my verplicht vond eenige waarnemingen, die mogelyk aanleiding tot verdere navorsching kunnen geeven, myne leezeren mede te deelen.

Onder een aantal volwasfenen en kinderen, die ik met het koepokfmet heb ingeënt, heb ik by vier volwasfenen het volgende waargenomen.

Ik entte een moeder, die my zeide nimmer kinderziekte gehad te hebben, en haar zuigend kindje, met echt koepokfmet uit dezelfde puist genomen op den zelfden dag in. — By het kindje was het beloop der ziekte volkomen volgens de algemeene beschryving, en gelyk ik altyd ondervonden heb; doch by de moeder deed zich op den derden dag, op de inëntingsplaats, een roode verhevenheid op, die onmidlyk reeds iets pynlyk was, en de omliggende deelen min of meer hard deden gevoelen, welke roodheid en opgezetheid tot den zevenden dag al grooter en grooter wierd, en toen een waare zweer veroorzaakte; doch hier bespeurde ik niet dien ringwyzen rand met de ingevallen del op de plaats der inënting, welke del by de waare koepok daaglyks grooter en dieper word, en den rand, als een ring om

D

de.

dezelve toeliggende, even eens in groothed en uitgebreidheid doet uitzetten; doch hier wierd het als een groote zweer veel na een inënting van kinderziekte gelykende, rondom waren de deelen zeer verhard, ook deed er zich met den agtsten dag een roode kring op, doch eerder van een mahonihouten dan van een roosachtige kleur, de klier onder den oxel was van den vyfden dag zeer gevoelig, de ingeënte kreeg min of meer op den agtsten dag eenige koortsachtige beweging, en zweette den volgenden nacht zeer sterk; op den tienden dag bevond zy zich volkomen wel, de hardigheid en roodheid namen langzamerhand af, de zweer verdroogde en was op den elfden dag geheel opgedroogd, en zy genoot vervolgens eene volkomene gezondheid.

Het tweede geval was van een heer dertig jaar oud, die, nog een kind zynde, aan 't huis van zyn ouders was, toen zyn broeder allergeweldigst door de kinderziekte overvallen wierd, wordende hy daarop buiten's huis gedaan. — Dezen heer entte ik te gelyk met zyn nichtje, één jaar oud zynde, op beide armen met koepokfinet, uit dezelfde pokpuist genomen, den zelfden dag in; by het nichtje ging het als naar gewoonte volgens het beloop der ziekte; doch zyn

Ed.

Ed. bespeurde den tweeden dag reeds een puistje op den eenen arm, en op den vierden dag was hetzelfde pynlyk met een geweldige jeukte vergezeld, en er scheen rondsom hetzelfde eenige hardigheid by 't gevoel zich op te doen: den vyfden dag was die hardigheid niet alleen rondom de plaats der inënting, maar op den gantschen bovenarm zeer aanmerkelyk, en de onderarmklier wierd gevoelig aangedaan: den zesden deed het inëntingplaatsje zich als een klein zweertje op, het geen eenig etter in zich bevatte: den zevenden dag verdweenen de hardigheid en roodheid in de omliggende deelen, alsmede de gevoeligheid onder den oxel, en den agtsten was het etterzweertje reeds opgedroogd, en men konde niets meer van de inënting, behalven een klein roofje, dat eindelyk afviel, bespeuren.

Zyn Ed. leefde volgens gewoonte, nam zyn dagelyks beroep waar, en verklaarde in al dien tyd geen den minsten zweem van koortsachtigheid of eenig ongemak, behalven het bovengemelde van den arm, bespeurd te hebben, en heeft nu zedert vier maanden eene volkomene gezondheid genoten.

Het derde geval was van een dame, die niet

met zekerheid wist, of zy in haar eerste jeugd de kinderziekte gehad had of niet, en schoon zy zeer bevreesd voor dezelve was, durfde zy echter volstrekt niet tot de inënting daarvan besluiten: doch daar zy veel van het groot voordeel van de koepokinënting gehoord en gelezen had, besloot zy daartoe overtegaan: ik wierd dus verzocht haar Ed. met dat smet te willen inënten, het geen ik ook op beide armen den volgenden dag verrichtte; doch schoon met echt koepokstof in den besten staat van besmetting ingeënt zynde, vatte zy op geen van beide armen; veertien dagen daarna entte ik haar Ed. wederom in, en reeds op den tweeden dag kon men op het gevoel eenige verhevenheid gewaar worden: den derden dag was er reeds op beide armen een rood puntje te zien, en de spieren rondom hetzelfde, als ook het inëntingsplaatsje, doch voornamentlyk op den linker arm, waren zeer gevoelig: op den vierden en vyfden dag was er byna geen onderscheid te ontdekken, dan alleenlyk dat de inëntingspuisten grooter wierden, en min of meer een del formeerden: doch op den zesden dag was de gantsche bovenarm zeer gezwollen en pynlyk, en de klier onder den oxel zeer gevoelig,

en

en een geweldige groote roode kring, van kleur als in het tweede geval, bespeurde men op beide armen, doch de delachtige gedaante verdween, en de puisten formden zich tot etterblaasjes, zonder een' rand te maaken; op den zevenden dag was haar Ed. lusteloos, zag bleek, voelde gestadige huivering en hoofdpijnen, en had koortsachtige bewegingen: tusfchen den zevenden en agtften dag was zy slapeloos, en zweette den gantschen nacht zeer sterk: den negenden was zy zonder koorts, doch de linker arm was geweldig gezwollen en zeer rood, zodat zy naauwlyks de wydste kleeren aan konde dulden: haar Ed. gezondheid was echter nu volkomen, doch het geweldig nachtzweeten hield intusfchen aan, het geen haar zeer lastig was: op den tienden dag begonnen alle de toevallen te bedaaren, de zweeren langzaam op te droogen, en de armen te flinken, zoodat tegen den twaalfden dag alles was afgelopen; doch het duurde een' geruimen tyd voor de roven ryp waren en afvielen, ook waren dezelve buitengewoon groot.

Het vierde geval was van een jonge juffrouw van agttien jaaren, die, een zuigeling zynde, de kinderziekte was ingeënt geweest, doch niet

gevat had: eenigen tyd daarna was zy voor de tweedemaal ingeënt, doch met even weinig gunstig gevolg: en toen zy vyf jaaren oud was, wierd dit voor de derde keer, doch even vruchteloos, verricht: nu liet men haar met andere kinderen, by wie het kinderziektesmet door het ligchaam omzworf, en die pokjes op het gelaat hadden, omgaan, en met dezelve speelen: zy dronk met hen uit het zelfde glas, en zoende dezelve zonder besmet te raaken; doch daar haar doorkundige arts, die in het stuk der inënting der kinderziekte hoogst ervaaren, en van de grootste ondervinding is, haar echter niet voor de kinderziekte beveiligd durfde verklaren, gelyk billyk is, wierd ik onlangs verzocht haar Ed. de koepok inteënten.

Ik entte haar dus met echt koepoksmet in den besten staat op beide armen in: op den tweeden dag na de inënting deed er zich op den linkerarm een rood puistje op, doch op den rechter was niets te zien; dit puisje verdween weder op den derden dag, wanneer er zich op den rechterarm een vurig puistje schein op te doen, het geen echter op den vierden dag wederom verdween was; maar toen begon het pokpuntje op den linkerarm merkelyk rooder te worden, en was op 't gevoel zeer verheven, de
on-

onderarm-klier wierd ook min of meer aangedaan: den vyfden zag men duidelyk, dat haar Ed. gevat had: den zesden dag was het ingeënte plaatsje aanmerklyk in grootheid toegenomen, en het schein of er zich min of meer een deuk of del met een rand formeerde, ook was het wondje eenigszins pynlyk, en de onderarmklier meer gevoelig, doch zy genoot anderszins een volkomene gezondheid: den zevenden dag was zy lusteloos en klaagde over hoofdpyn en huiverigheid, ook was de pols koortsachtig, de pokpuist was merkelyk grooter geworden, en rondom dezelve was een roode peripherische rand te ontdekken, en de pyn onder den oxel was vry hevig, echter was noch de rand der pokpuist zo zeer verheven, noch de deuk of del zo zeer ingetrokken, als men zulks gemeenlyk in dit tydflip waarneemt: den agtsten bevond zy zich 's morgens zeer wel, de deuk of del was geheel verdwenen, en een bol zweertje, ter grootte van een kleine erwt, vertoonde zich volter op de plaats der inënting, de peripherische roodheid was veel minder, en had eerst een bleekeren en vervolgens meer rooden kring geformeerd, de pyn onder den oxel was ook veel verminderd, en het water donker en troebel; doch tegen den avond kreeg zy weder hoofd-

pyn en wierd lusteloos, ook was de arm toen veel meer gezwollen : den negenden dag zag haar Ed. betrokken, ook was de hoofdpyn, na echter een' goeden nacht gehad te hebben, weêrom gekomen, de arm was veel minder ontfoken, en het etterzweertje was in volle rypheid, de peripherische roodheid was byna geheel verdwenen : den tienden bevond zy zich volkomen gezond, had haar eigenaartige blozende kleur weêrom, had goed geslapen, de pyn onder den oxel was verdwenen, en het zweertje byna geheel opgedroogd, en van de peripherische roodheid was niets meer te zien : en hiermede was de geheele zaak afgelopen.

Eenige dagen geleden heb ik de moeder van 't 1ste, en de jonge juffrouw van 't 4de geval op nieuw met versch koepoksmet in den besten staat ingeënt, doch geene van beiden heeft gevat.

Daar in 't 1ste, 3de en 4de geval het gantsch gestel door de inënting der koepok is aangedaan geweest, schoon het beloop der ziekte niet zo regelmatig was, noch de puisten de eigenaartige gedaande hadden, als men zulks in 't algemeen ziet, is de vraag, dewyl men honderden van

VOOR.

voorbeelden vind van menschen, die nooit kinderziekte gehad hebben, waaronder artzen, die dagelyks aan besmetting daarvan waren blootgesteld, als anderen, die van de eerste kindsheid af verscheidene maalen met het kinderziektesmēt vruchteloos zyn ingeënt, als in 't 4de geval plaats had en nimmer besmet zyn geraakt, is de vraag, zeg ik, of 'er gestellen gevonden worden, die voor de besmetting der kinderziekte niet vatbaar zyn, en echter wel voor het koepoksmēt, schoon het by dezelve op eene andere wyze werkt, als men zulks gewoonlyk waarneemt; dan of by deze drie ingeënten in vorigen tyd het kinderziektesmēt ongevoelig op eene zachte wyze door het gestel gegaan is, en by de inënting der koepok de beschrevene toevallen te weeg zyn gebragt; vervolgens is de vraag, of in alle de opgegevene voorbeelden van menschen, niet vatbaar voor de kinderziekte, het smēt echter, zonder byna eenige koorts of uitflag te hebben veroorzaakt, door het ligchaam is gegaan; en zonder men het bemerkte heeft, zyn werking heeft volbragt, gelyk men zulks by de inënting der kinderziekte somtyds ondervindt?

Wat uit deeze gevallen te besluiten zy, laat ik een' ieder over te beoordeelen; echter zoude

ik my wel wachten, om iemand met de stof, uit die puisten genomen, in te enten, om my dus niet bloot te stellen aan 't geen Dr. PELCIER te Geneve gebeurd is; gelyk op pag. 21 in de noot vermeld word,

Uit het bovengemelde volgt dus in de eerste plaats, dat het wel of kwalyk gelukken der koe-pokinënting ten eenemaal van de echtheid of onechtheid der stof, waarmede men inënt, afhangt; welke zwarigheid, zodra deze inënting algemeen word, weldra verdwynen zal, dewyl men alsdan van mensch tot mensch, in den geschiktsten staat van rypheid, de stof altoos kan overbrengen. — In de tweede plaats hangt zulks van het beloop der ziekte af (als ik het een ziekte noemen mag) dewyl men niet uit een enkel toeval, maar uit het gantsch beloop der omstandigheden, de echtheid of onechtheid der koe-pokpuist moet beoordeelen, gelyk de naauwkeurige BELL zulks ook te recht heeft opgemerkt.

B Y V O E G Z E L.

Daar ik altyd een groot voorstander van de inënting der kinderziekte geweest ben, (h) als
in

(h) Achter de verhandeling van den heer SOWDEN over *De inënting der kinderziekte, alseen redelyken pligt beschouwd en aanbevolen*, heb ik een fabel geplaatst, mede in het tweede deel myner uitgegevene fabelen en vertelfels, pag. 40 te vinden, waarin ik een beschryving der maanbewoners geef, als allen op één eiland geboren wordende, doch dewelken eens in hun leven van daar, wanneer het eiland overfloemd word, 't geen meestal met geweldigen storm vergezeld gaat, over zee zich naar 't vaste land moeten begeeven, en hoe 'er als dan een menigte ten prooi der golven word, en anderen voor al hun leven verminkt worden, en met gevaar aan 't vaste land koomen: doch hoe eindelyk door een' verstandig man een boot wierd uitgevonden, waarin men by schoon weder zich konde laten overzetten, waartoe echter de grootste hoop der maanbewoners niet wilde overgaan, om dat het nu en dan, offchoon zeer zelden, gebeurde, dat de boot of omtuimelde, of slootte,
en

in Londen, Edinburgh en Parys de gezegende uitwerking daarvan met verrukking in vroegere jaaren gezien hebbende, en daar ik in de twee en twintig jaar, die ik te Amsterdam de geneeskunde geoefend heb, eenige honderden, zo volwasfenen als kinderen, de kinderziekte heb ingeënt, en nimmer het ongeluk heb gehad een' eenigen door den dood te verliezen, noch iemand eenig ongemak daaruit heb zien behouden, en dus by myzelven overtuigd zynde, dat een ieder verplicht was, deezen weg in te slaan, om zyne kinderen waarfchynlyk op eene gemaklyke wyze van een groot gevaar te bevryden, heb ik

my

en dus een of ander zyn leven verloor — de dwaasheid der maanbewooners heb ik daar toen aangetoond, (zynde dit verhaal geheel uit den Arts overgenomen) doch thans durf ik veilig 'er by voegen, dat men zedert kort een brug over dit water van het eiland naar 't vaste land gelegd heeft, en wel een brug zo vast als een fteenrots, en zo duurzaam als diamant, waarover ieder, zonder het minste gevaar, van 't eiland naar 't vaste land kan gaan, op wat tyd van den dag of nacht hy zulks verkiest, mits hy zorg draagt, dat hy door den eenigen breeden rechten weg de brug optreed, en niet door verkeerde bywegen, in plaats van op de brug te gaan, in 't water loopt.

my echter zorgvuldig gewacht niemand deeze inënting volstrekt op te dringen, dewyl 'er van de driehonderd ingeënten volgens de berekening één aan de kinderziekte sterft, en dit kind ligt dat ééne konde zyn: gelyk 'er daarenboven verscheiden uit deeze ziekte, door inënting medege-
deeld, andere toevallen (1) of gebreken hebben gehouden, en veelen op eene deerlyke wyze de schoonheid van hun gelaat hebben verloren. Daar ik intusfchen, zodra men my myn gevoelen hier over vroeg, myne gedachten onbewimpeld elk zeide, en de inëntig ten sterksten aanprees.

Thans vind ik my echter in den hoogsten graad verplicht om opentlyk ieder ouder, of naast-
bestaande, of wie eenig gezag over onmondige kinderen moge hebben, de inënting der koepok-
ken ten sterksten aan te beveelen, als een veilig be-
hoedmiddel tegen de akelige kinderpest, en waar-
by geen het minste gevaar te wachten is, dewyl
zulks door een vyf jaarige ondervinding niet alleen
door

(1) Een zeker heer van myn kennis heeft, na inge-
ent geweest te zyn, byna niet ongefteld geweest,
en in 't geheel maar 5 pokjes gehad, waarvan ech-
ter een op zyn oog is gevallen, en hem het ge-
zicht daarvan heeft benomen.

door inënting van den eenen mensch op den anderen, maar ook door een meer dan vyftig jaarige ondervinding, door onmiddelyke befmetting van de koe op den mensch, reeds bewezen is.

Of zal iemand my met billykheid kunnen tegenwerpen, „een vyfjaarige ondervinding door inënting is niet lang genoeg, men moet op den duur eens zien of dit een waar behoedmiddel tegen de kinderziekte zy of niet.”

Hoe lang, vraag ik, moet men dan daarvan overtuiging hebben? Is het niet genoeg, dat dit behoedmiddel in veele landen de fterkste Epidemiën heeft tegengeflaan? is het niet genoeg, dat honderden door deeze koepokken ingeënt geweest zynde, en daarna met kinderziektetinet ingeënt wordende, nimmer gevat hebben, ja dat zy met kinderen in den fterkften graad befmetlyk hebben omgegaan, en by dezelve geflappen, zonder befmet te raaken? En daar men overal dit middel met de gewenschte uitwerking ziet bekroond worden, is, naar myn gedachten, een vyfjaarige ondervinding even goed als een honderdjarige zyn zoude. Heeft men niet dezelfde tegenwerping tegen de inënting der kinderziekte gemaakt, en heeft niet de ondervinding ons de ongegrondheid daarvan aangetoond?

In.

Indien wy nu de eenvoudige wyze overweegen, waarop men van de akeligste aller ziekten, waar door Europa ontvolkt (*m*) en mismaaft wordt, bevryd kan worden, en dezelve vergelykt met de verwoesting, dewelke deze ziekte veroorzaakt; dan eerbiedigen wy met dankbaarheid de eerste, en herdenken met afgryzen aan de laatste, niet alleen wegens die ongelukkige slachtoffers, die in den bloei van hun leven daardoor worden weggerukt, maar ook wegens die akelige mismaaftheden en gebreken, waardoor de schoonsten der ondermaansche weezens zodanig geteisterd worden, dat die ongelukkigen of voorwerpen van ons medelyden zyn, of dat wy met walg en tegenzin met dezelve omgaan.

Want schoon in de kwaadaartige kinderpokken iemant den dood ontworstelt, en hy zonder verlies van zyne zintuigen dat pestvuur gelukkig ontkoomt, hoe akelig word zyn aangezicht meest, al daardoor mismaaft? zyn glad, blozend en inneemend gelaat word niet zelden door zwartachtige of roode dellen, afschuwelyke naaden, en walgelyke lidtekens geheel misvormd, zyn schoone veel

be-

(*m*) Volgens de opgave van Dr. LETTSOM, sterven in Europa alle jaaren 210,000 menschen aan de kinderziekte.

beteekenende wenkbraauwen en bevallige ooghairen worden zomtyds door het pokgift weggevreeten, en doen zyn voorheen zo glansryk gezicht in roode en traanende oogen veranderen. En gelukkig zo dit alleen de mannelyke sex te beurte viel; maar, helaas! een jong aanvallig en wel gemaakt meisje, in het prilste van haar jeugd, door de natuur met meer dan algemeene schoonheid begunstigd, door de bloem der jonglingschap gestadig omringd, daar de één boven den ander, om stryd, door haare schoonheid ingenomen, haar den aangenaamsten wierook der bevalligheid toezwaait, terwyl haar spiegel haar de waarheid en welmeenendheid van dat gezegde bevestigt: dit engelachtig meisje word op het onverwachtst door de kinderziekte overvallen, al haar schoonheid word op eens van haar weggevaagd, gelyk een geweldige hagelbui den schoonsten bloezem der vruchtboomen verflind: haar spiegel overtuigt haar, helaas! hiervan dag aan dag; de jonglingschap, die haar voorheen omringde en aanbad, ontvlugt haar nu: geen opgesmukte kleedy, geen gloed van juweelen kan de walglyke groeven, naden en lidtekens verdoven; zy blyft voor al haar leven afschuwelyk, en verkwynt niet zelden door droefgeestigheid, wanhoop en verdriet.

Gy,

Gy, Geestelyken! gy, Predikanten en Priesters! en bovenal gy ten platten lande, die zoo veel invloed op uw gemeente hebt, volgt het zoo edel voetspoor van den menschlievenden NAHOYS en anderen in 't verbreiden der inënting der kinderziekte, door hen weleer zoo loflyk betreden, doet uwe minverlichte leeken en dorpelingen door uw voorbeeld en overreding de verplichting gevoelen, waarvan zy zich niet mogen onthouden, om hunne kinderen door dit nieuw middel van de akeligste aller ziekten te bevryden, en ik ben verzekerd, dat het licht der waarheid, eens by hen zynde doorgebroken, nimmer weder door 't vooroordeel verdonkerd zal worden.

Gy, Regenten en Bestiëders van Gods- en Weeshuizen! die als tweede vaders met zo veel zorg en trouw het welzyn uwer aangenomene kinderen behartigt, laat deeze nieuwe ontdekking, door de ondervinding bevestigd, u weldra aanspooren, om die schuldellooze weezen, die tot dus verre nog niet door het pestvuur zyn verslonden of mismaakt geworden, en echter daaraan daaglyks bloot staan, hiervan te bewaaren, daar gy het in uw vermogen hebt, om hen allen, zonder eenig gevaar, op eene gemaklyke wyze voor al hun leven daarvan te bevryden.

den. Ieder weesje, dat aan de kinderziekte sterft, zyn zintuigen verliest, of misvormd word, zal, indien gy van dit onfeilbaar behoedmiddel daartegen geen gebruik gemaakt hebt, voor uwe verandwoordelykheid zyn.

Gy, Ouders! die de natuurlyke voogden en beſchermers uwer kinderen zyt, ſtelt geen dag uit om deezen gezegenden weg in te ſlaan, daar gy dus uwe dierbaarſte panden op eene zekere wyze van die allerverſcindendſte ziekte der kinderen voor altoos kunt beveiligen, herdenkt met affchrik, hoeveelen uwer bloedverwanten, naastbeſtaanden en vrienden hunne lievelingen hierdoor hebben verlooren, die, ware deeze uitvinding eerder aan den dag gekomen, menſchlyker wyze, behouden hadden kunnen blyven: laaten dus uwe kinderen door geen vooroordeelen, waaraan gy mooglyk nog gehecht zyt, het ſlachtoffer worden.

En bovenal gy, tederhartige Moeders! die uwe lagchende zuigelingen met zo veel liefdetekenen aan uwe boezems drukt, en dezelve met het edelſt voedzel, uit uw eigen bloed gefproten, zo zorgvuldig en gewillig onderhoud, gy! die door een ingefchapenheid der natuur, in
uw

uw eigen kind altyd iets schoons of aanvalligs boven anderen ziet, gy! die met zo veel gevoel het hartelyk kuscht en streelt, wanneer het met een ongeveinsden blik u aanlacht, en uw hart met gevoel van vreugde en liefde doortintelt, bewaart, beschermt die schuldellooze wezens van den wolf der verflinding, wiens gehuil gy reeds van verre met afschrik gewaar word, bevryd die blozende seraphynen gelaatstrekken uwer lieve dochtertjes van eene afschuwlyke mismaakt-heid, waar door zy, in plaats van bevallige engelen te zyn, een walg en medelyden hunner natuurgenooten ligt worden zouden, en voor altoos ongelukkig zynde, u daarna de hardste verwytingen zouden doen. — Kortom, volgt myn' raad, en behoedt uw kroost.

Gedenkt ook, gy waarde Stad- en Landgenooten! met gevoel van erkentlykheid, aan dien grooten Geneeskundigen Wysgeer, aan den onsterfelyken JENNER. — Hoeveel eere tekens en standbeelden heeft men, zo wel in oude als latere tyden, opgericht voor helden, die vruchtbaare landen verwoest, en deugdzaame volken vernield, of onder het juk gebragt hebben; en met welke loftuitingen heeft de faam hunne met bloed bezoedelde daaden, als grootsch, aan hunne

tydgenooten of het nakomelingschap uitgebazuind.

De lauwrieren, waarmede het hoofd van JENNER bekroond is, zyn niet voortgebracht uit het bloed van neêrgeflagene helden of vermoorde en verminkte natuurgenooten; zyn oogmerk was, en hierin is hy geslaagd, om het menschelyk geslacht geluk aan te brengen en te vermenigvuldigen, en hy heeft zich een brandend altaar van erkentlykheid in de harten zynner natuurgenooten voor altoos opgericht. — Ja, zo lang de nakomelingschap in onze en voorige jaarboeken de slachting en vernieling, door de rampzalige kinderpest aangericht, met afgryzen en verwondering zal leezen en herleezen, wanneer door zyne uitvinding dezelve voor lang reeds van den aardbol is weggevaagd, zo lang zal ook de naam van JENNER met dankbaare erkentlykheid door dezelve worden uitgebazuind.

Cynthia ut aufugiunt et lucida Sydera, prodit

Cum pelago ex vasto Sol, oriente die.

Sic evanescunt medicorum inventa priorum,

Cum nova Jenneri nascitur arte salus.

P. H. T.

Een vergelyking van de Natuurlyke Kinderziekte, met de Kinderziekte door inënting, en de inënting der Koepokken, in derzelver uitwerking, zo voor byzondere Perfoonen, als voor de Maatschappy in het algemeen.

Uitgegeven op bevel der Bestierders van het Koninglyke JENNERS Genootschap te Londen, ingericht om de Kinderziekte uit te roeijen, door J. FOX, Secretaris.

Derzelver geschiedenis.		Omstandigheden der ziekte, afgescheiden van besmetting en sterfte.								
		Gevaar.	Etterzweeren.	Tydverzuim en Onkosten.	Noodzaaklyke voorzorgen.	Geneeskundige behandeling.	Mismaaktheden.	Naa-ziekten.		
Natuurlyke Kinderziekte.	't Is nu twaalf Eeuwen geleden dat de Kinderziekte bekend is geworden, versvindende jaarlyks een groot gedeelte van de bevolking des aardbols.									
	Algemeene kenmerken.	Sterflysten.								
	Een besmetlyke ziekte, zomtyds goedgunstig, maar gemeenlyk geweldig, pynlyk, affchuwlyk, en zeer gevaarlyk.	Van de zes, die deze ziekte krygen, sterft er één: de helft van het menschdom word hierdoor aangetast: één van de twaalf van het gantsche menschlyk geslacht word dus door deze ziekte weggerukt. In Londen sterven'er 'sjaars drie duizend aan; in 't gantsche Britsche Ryk veertig duizend.		Een van de drie krygt deze ziekte op eene gevaarlyke wyze.	Meeestal ontelbare, walgelyke, stinkende etterpuisten, over het gantsche ligchaam zich verspreidende.	Dit verschilt naar delangdurigheid en kwaadaartigheid der ziekte.	Alle voorzorgen zyn voor het grootste gedeelte nutteloos en onvoldoend.	Noodzaaklyke geneeskundige behandeling, zo geduurende de ziekte, als wanneer dezelve is afgelopen.	Dellen, naaden en lidtekenen, de huid, bovenal van het aangezicht, geweldig aantastende, en het gelaat mismaakende.	Scrophula in verschillende deelen van 't ligchaam, huidziekten, ziekten der klieren, en der gewrichten, blindheid, doofheid, en een aantal andere gebreken.
Kinderziekte door Inënting.	Een besmetlyke ziekte, meestal zeer goedgunstig, maar zomtyds geweldig, pynlyk, affchuwlyk en gevaarlyk.	Van driehonderd ingeënten sterft er gemeenlyk één, doch in Londen sterft er waarfchynlyk van honderd één.		Een van de dertig of mooglyk veertig krygt deze ziekte met gevaar gepaard.	Gemeenlyk slechts hier en daar de bovengenoemde etterpuisten, doch zomtyds ook zeer menigvuldig.	Eenig tydverzuim, en de onkosten der inënting naar 's Lands gebruik.	Noodzaaklyke voorzorg wegens het diëet, en geneesmiddelen, het vermijden van groote hitte en koude, alsmede zekere leeftyden, als de eerste kindsheid en hoogen ouderdom, gelyk ook een algemeene zieklykheid, het tanden krygen en zwangerheid.	Een geneeskundige behandeling en zorg, gemeenlyk noodzaaklyk.	Blootgesteld aan mismaaktheden van 't gelaat, als de ziekte geweldig is.	Dezelfde ziekten als boven, doch zeldzaamer voorvallende.
	De Inënting der kinderziekte niet algemeen zynde, word de besmetting dier ziekte door inënting meer en meer voortgeplant, en dus de algemeene sterfte daardoor vergroot. Te Londen staat (volgens de sterflysten) die vergrooting van zeventien in de duizend.									
Inënting der Koepokken.	Niet besmettelyk, en, als men zorgvuldig te werk gaat, altyd goedgunstig, niets affchuwlyk, zelden pynlyk, zonder gevaar en een ONFEILBAAR BEHOEDMIDDEL tegen de kinderziekte.	Nooit Doodlyk.		Geen Gevaar.	Alleenlyk één enkelde puist op de plaats der inënting.	Geen tydverzuim, en, als het algemeen word, geen onkosten.	Geen andere voorzorg dan dat de Inënter zich volkomen volgens de voorschriften dezer kunstbewerking gedraagt.	Hier worden geen geneesmiddelen vereischt.	Geen mismaaktheden noch verandering in 't gelaat te duchten.	Geen na-ziekten van welken aart.

tydg

D

JEN

uit

verm

oogr

ment

verm

dend

ner r

zo l

jaarb

ramp

en v

neer

reeds

ook

kentl

Cyn

C

Sic

C

